

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

J. Lõo, R. Rägo, M. Taevere, O. Tief, J. Uluots.

Sisu:

II. Õigusteadlaste päev. — Esimesel Õigusteadlaste päeval, 19. ja 20. aprillil 1922. a., vastu võetud teesid. — Kohtu-ärstlik ekspertiis kriminaalprotsessis — O. Tief. — Maated Eestis — J. Trull. — Sõjaväe distsipliin — F. Karlson. — Kohtute 1922 a. tegevuse arvustik (järg). — Kroonika. — Riigikohtu tege lus. — Lisa: 1921 a. Riigikohtu otsused, lhp. 193—240.

II. Õigusteadlaste päev

peetakse ära Tallinnas I. Realkooli saalis Vabaduse (Gogoli) puisteel
4. ja 5. aprillil 1923 aastal. Algas kell 10 hom.

Päevakord:

4. aprillil

1. Avamine.
2. Päeva juhatuse valimine.
3. Karistus Uue Nuhtlusseadustiku projekti järele — refer. K. Grau.
4. Eeluurimise reformi küsimus — refer. O. Tief.
5. Läbirääkimised I. Õigusteadl. päeval ettekantud K. Partsi referaadi kohta „Hoolekande kohus“.
6. Järgmise Õigusteadlaste päeva koha ja aja kindlaksmääramine ja korraldava toimkonna valimine.

5. aprillil.

7. Rahvusvahelised normid meie protsess-õiguses — refer. A. Piip.
8. Tsiviilseaduse reform — refer. J. Uluots.
9. Meriõiguse ühtlustamine ja Brüsseli rahvusvaheline meriõiguse diplomaatiline konverents 17.—28. oktoobr. 1922 a. — refer. J. Tannebaum.
10. Kohtu keel — refer. F. Karlson.
11. Päeval ülestõstetavad küsimused.

Päeva lõpul 5. aprillil kell 8 õhtul korraldatakse omavaheline koosviibimine ohvitseride kasino ruumides Raekoja platsil 14.

Sõna ja hääleõigusega kutsutakse päevast osa võtma:

- a) Ülikooli õigusteaduskonna õppejõud;
- b) kõik kohtunikud, prokurörid ja nende abid, kohtu-uurijad, notarid, kohtuameti kandidaadid;
- d) vannutatud advokaadid ja nende abid, eraadvokaadid;
- e) kõik juriidilise eriharidusega isikud, vaatamata elukutse peale.

Kõigile osavõtjatele, kelle aadressid teada, saadetakse isiklikud kutsed. Ei peaks mõni üelmalnimetatud isikutest, kes päevast osa võtma õigustatud, kutset saama põhjusel, et tema aadress toimkonnale teadmata või kutse kaduma läinud, siis palub korraldava toimkond käesoleva kui kutse peale vaadata.

Koosolekud on avalikud ja pealtkuulajatena võivad ilmuda kõik asjast huvitatud isikud.

Korraldava toimkond.

Esimesel Õigusteadlaste päeval, 19. ja 20. aprillil 1921 a., vastu võetud teesid.

Õigusteadlaste päeva otstarve ja korraldus. Referent F. Karlson.

- I. Õigusteadlaste päeva otstarve on kõik neid, kes tegevad on õigusteaduse või õigustegeluse alal, koondada ja korraldada selleks, et nende teadmisi, teadumusi ning vilumist ära kasutada meie seadusandluse ja seadusi käsitavate asutuste töö suhtes.
- II. Selle otstarbe saavutamiseks korraldatavatest õigusteadlaste päevadest võtavad osa täieõigusliste liikmetena ülikooli õigusteaduskonna õppejõud, kohtutegelased: kohtunikud, prokuröörkond ning advokaadid, notarid ning kõik eriharidusega õigusteadlased üle riigi.
- III. Õigusteadlaste päeval käsitatakse ja hinnatakse p. 1 tähendatud tööd põhimõtteliselt, silmas pidades eriti selle vajadust, otstarbekohasust ning toimivust meie kodumaa arendamises tõsiseks, kultuuriliseks õiguslikeks riigiks.
- IV. Iga õigusteadlaste päev loob ise elundid oma töö rakkimiseks ja teostamiseks ning selle saavutuste avaldamiseks kui ka uue, järgneva õigusteadlaste päeva ettevalmistamiseks, mille tähtaja ning kokkutulemise koha eelmine õigusteadlaste päev kinnistab. (Referendilt esitatud teesid võetakse ühel häälel vastu).

Meie tsiviilõiguse puudustest ja nende puuduste kõrvaldamisest.

Referent J. Jaakson.

- I. Meie tsiviilõiguse edasiarenemine peab sündima, aluseks võttes Balti Eraõigust. Talurahva-seaduste, samuti ka Vene Tsiviil-õiguse maksvusele meie Vabariigis tuleb lõpp teha.
- II. Balti Eraõiguses tuleb, enne tema maksmapanemist kõigi Vabariigi kodanike kohta, läbi viia hädatarvilikud parandused.
- III. Tähtsamad hädatarvilikud parandused Balti Eraõiguses oleksid:

1. Vahed Maa- ja Linnaõiguste vahel, samuti ka Põhja-Eesti ja Lõuna-Eesti (end Liivimaa) õiguste vahel tuleks ära kaotada ja luua ühtlased Tsiviilõiguse määrused kõige Vabariigi elanikkude jaoks.

2. Balti Eraõiguse määrused, mille järele abielu sõlmimise, maksvuse-taks tunnistamise ja lahutamise asjus tuleb käia asjaosaliste usutunnistuse Kirikuseaduse määruste järele, tuleb ära muuta ja Tsiviilõigusesse üles võtta ühised määrused kõikide jaoks eeltähendatud asjus, usu tunnistuse peale vaatamata.

3. Balti Eraõiguse määrused, mis sisaldavad eneses teatavat hoolekannet meie naiskodanikkude suhtes, tuleb ära muuta ja täisealised naiskodanikud, ükskõik kas nad on abielus või mitte, hoolekande alt vabastada.

4. Seisuslised eesõigused, mis juba on maksvuse kaotanud tuleb Balti Eraõigusest välja heita, kuna õigused, mis on ühenduses seisuste olemasolemisega tuleb revideerimise alla võtta ja neis tarvilised parandused.

IV. Kõik punkt III all tähendatud parandused Balti Eraõiguses tuleb läbi viia kiires korras ja Balti Eraõigus parandatud kujul teha kättesaadavaks kõigile Vabariigi kodanikele, teda välja andes riigi keeles. (Referendilt esitatud teesid saavad poolt enamuse, vastu 3 h.)

Uue Nuhtlusseadustiku maksmapanemine. Referent K. Saarmann.

Õigusteadlaste päev tunnistab tarvilikuks kolme praegu maksva kriminaal kodeksi asemele võimalikult pea maksma panna terves ulatuses Vene 1903 a. Uus Nuhtlusseadustik. Selle juures tuleb lihtsustada karistusüsteemi, eriti vähendada kinnipidamiskaristusi kolme liigini ja laiendada tingimisi süüd-

laseks mõistmise ulatuspiiri (Teesi esitab redaktsiooni komisjon. Tees võetakse ühel häälrel vastu).

Vandekohus Eestis. Referent K. Grau.

Õigusteadlaste päev tunnistab vandekohtu sisseseadmise Eestis mitte soovitavaks (R. Rägo ettepanek; saab poolt — 37 h., vastu — 18 h).

Kohtu korraldus.

Referent J. Arro.

- I. Kohtute lahutamisseaduse eelnõu, mille järele kavatakse Ringkonnakohtud Rahukogudest lahutada ja sisse seada kaks uut Ringkonnakohtu, üks Tallinna teine Tartu, ei ole vastuvõetav.
- II. Rahukogude nüüdse seisukorra parandamine on võimalik ja soovitav, mispärast need oma nüüdse alluvusega tuleb välja arendada alalise koosseisuga varustatud Ringkonnakohtuteks, vabastades viimaste tegevusest rahukohtunikke. (Referendilt esitatud teesid võetakse ühel häälrel vastu).

Administratiivkohtu korraldus.

Referent P. Puusep.

- I. Administratiivkohus peab et asjad kiirelt otsustatud saaks, vabastatama asjade harutamist, mis mitte puhtadministratiivsed ei ole, mida seaduseandja vaevalt kavatses administratiivkohtu otsustada anda.
- II. Et administratiivkohus korralikult võiks töötada, oleks tarvis praegu maksvad seadused, mis riiklikku valitsemiskorrasse puutuvad, Vabariigi Põhiseadusele vastavalt ümber töötada ehk uued vastavad seadused välja anda. Niisama tuleks välja anda: 1) linna-, maakonna- ja valla omavalitsuse seadus; 2) riigiteenistuse seadus; 3) maksude määramine riigi ja omavalitsuste heaks tuleks kindlaks

määrata ja juhtnöörid väljatöötada, mille järele maksumääramisel peaks käidama. (Referendilt esitatud teesid saavad poolt 60 h., vastu — 1 h).

- III. Kõik administratiivkohtule alluvad asjad, mis maksva seaduse järele esimeses ja ainsas astmes alluvad Riigikohtule, lugeb Kohtupalati kompetentsi ning nende kohta seada Riigikohus teiseks astmeks (J. Arro ettepanek; saab poolt — 35 h., vastu — 26 h.)
- IV. Seltside ja ühisuste registreerimine tuleb koondada ühe kohtuasutuse kätte; see ülesanne tuleb määrata Kohtupalatile (K. Partsi ettepanek; saab poolt — 31 h., vastu — 20 h.).

Kohtu keel.

Referent F. Karlson.

- I. Kohtu keel peab olema rahvapärane, loogiline, otstarbekohane, täppis ning õige väljendamisest, kaunis kõlavuses ning lühikene kujus.
- II Kohtukeele arendamise töö koondamiseks ja hindamiseks loob õigusteadlaste päev kohtu keele keskoimekonna, kelle ülesandeks on siiaamaani sel alal tehtud tööd kontrollida ja edasi arendada, eriti ka seda tööd hinnata, mida Tartu Õigusteadlaste Selts sellel alal on teinud ning teeb.
- III. Õigusteadlaste päev soovib, et sama töö huvides kohtadel vastavad toimkonnad loodaks, kes oma töö tagajärgede üle keskoimekonnale järkaegselt teatavad.
- IV. Õigusteadlaste päev tunnistab tarvilikuks, et kohtu keelt normav sõnastik veel sel aastal ilmuks, et selle keele alal valitsevat korralagedust piirata ja kaotada. (Referendilt esitatud teesid võetakse ühel häälrel vastu).

Kohtu-arstlik ekspertiis kriminaalprotsessis.

Viimasel ajal on arstide ringkonnast kirjutusi avaldatud, mis teravalt maksvat kohtuarstliku ekspertiisi korda kriminaalprotsessis arvustavad (Dr. med. S. Talvik — „Arstline ekspertiis Eestis“, „Kohtuarstid ja juristid“, Dr. med. A. Waldes — „Iganenud seaduspunktid, mis arste kohtuarstlikes ekspertiisis riivavad“).

Sisuliselt on see kriitika kahesugune. Esiteks kaevatakse, et kohtunikud seaduse mõtte vastaselt kohtuarstide õigusi jalgade alla tallavat, iseäranis eeluurimise staadiumis, püüdes „kohtuarsti degradeerida mingiks instrumendiks juristi käes“. Niisuguse alandava seisukorraga ei võivat arstid leppida. Õnneks olevat seadusega „arst-eksperdile eeluurimise kestes, iseäranis tähtsamate vaatluste toimepanekul antud üldiselt õigused, mis vastavad tema, kui kohtu-arstlike küsimuste iseseisva lahendaja, tegevuse iseloomule“. Muuseas olevat seaduse järgi (Arsti sead. § 1326) arst elavate isikute ja surnukehade vaatlusel „esimene isik“. Teisest küljest siiski olevat arst-eksperdi õigused lõpuliku kohtu staadiumis ka seaduse järgi puudulikud, kuna seal tema harilikkude tunnistajate liiki kuuluvat: „mõlemaid kutsutakse kohtusse ja võetakse enne ülekuulamist vande alla ühisel alusel, ja mõlema kohta maksavad teatavad kehalised ja kõlblised nõudmised, mis omased usaldusväärilistele tunnistajatele.“ Niisama olevat kohtuarstidele määratav tasu liiga väike.

Oluliselt aga minevat arsti-eksperdi ja tunnistaja osad protsessis teineteisest põhjalikult lahku ning esimese peale tulevat vaadata kui iseseisva kohtu-arstlike küsimuste teadusliku lahendaja (*judex facti*) peale, missugune vaade ka jurist-teoreetikute seas ikka enam maad hakkavat võtma. Eksperdi arvamine olla palju suuremal määral otsus kui tunnistus. Sellepärast (Dr. Talviku kokkuvõte) „tuleb viia loogilise lõpuni ja ühtlustada vaadet arst-eksperdi, kui kohtu-

arstlike ülesannete iseseisva lahendaja (*judex facti*) peale, seega kui juriidilise isiku (minu harvendus. O. T.) peale, kelle funktsioonid vahepealsed hariliku tunnistaja ja kohtuniku omadele“.

Selle vaate elluviimiseks tuleks Dr. Talviku ettepaneku järgi:

1. „Loobuda ametlike kohtuarstide vande alla võtmisest enne ülekuulamist ühel alusel harilikkude tunnistajatega ja neile ainult meelde tuletada nende kord antud vandelist tõotust;“

2. „maksvusetuks tunnistada vananenud Senati seletused, mille järgi ainult poolte nõusolekul ja kohtu esimehe igakordse loaga arst-eksperdi juuresolek asja harutusel on võimaldatud. Kaaluda tuleks isegi, kas mitte meilgi anda, nii kui see Austrias kombeks, ametlikule kohtuarstile, tema tegevuse väärilikkusele vastavalt, kohtuniku kõrval asekohtulauas;“

3. Kergesti arusaamatusi kohtuarstide ja kohtu-uurijate vahel tekitav § 315 Vene Kriminaal-kohtupidamise Seaduses, kui mitte täitsa ära kaotada, siis vähemalt muuta järgmiselt: „Vaatlusi ja uurimisi toimetab kohtu-uurija iseseisvalt, ehk aga, neil kordadel, kui selleks tarvis eri-teadmisi, uurija juuresolekul tema poolt selleks kutsutud asjatundja.“

Peale selle soovitab Dr. Talvik, oma tähelepanekute põhjal Saksamaal ja Austrias, eeskujuks võtta sõbralikku läbisaamist nende maade kohtunikkude ja kohtuarstide vahel. Seal olevat aja jooksul tiheda kaastöötamise tõttu arstide ja juristide vahel välja kujunenud *modus vivendi*, mis ennast mitte ikka ei kata maksvate seadustega sellel alal, mis üldjoontes meie omade sarnased (minu harvendus. O. T.): Igalpool valitsevat kokkuleppevaim, kelgi ei tulevat meelde kompetentsi küsimuste alal vägipulka vedama hakata, kuna meil iseäranis kohtu-uurijad hoolimatult talitavat, näit. Tartus lahkamise aja kindlaksmääramise ja surnu omaste löika-

mise juurde lubamisega ilma kohtuliku meditsiini instituudi juhatusega kokku leppimata, olgugi et lõikusi instituudi ruumides peetakse, kus kohtuurijad ainult külalised võõras majas on.

Nende kirjutuste iseäralduseks on see et nad äärmiselt sabilises toonis on kirjutatud, millest välja paistab nagu tehtaks kohtuarstidele lõpmatut ülekohtu. Juba Vene ajal seisnud kohtuarstid lausa sõjajalal juristidega ja nüüd olevat see vahekord „üle võetud“ ka Eestis. Enamasti iga tegelik kohtuarst teadvat pajatada anekdoodilistest veidrusest sellel alal, kuidas juristid pere-meestena ennast maksma panna püüdvat arstide kulul. Arstide seisukord olevat alandav. Vene ajal juhtunud, et kohtuarstliku lahtilõikamise juures selle tõttu arst niivõrd ärritatud saanud, et kohtuuriija lõikuse ruumist sõna tõsisel mõttes välja visanud (Dr. Waldese näitus). Keegi kohtuuriija nõudnud surnu omaste lõikuse juure laskmist. Niisuguse arusaamatu nõudmise peale olnud vastuseks kindel „ei“, hoolimata „seadusest“ (Dr. Talviku jutumärg'd) j. n. e.

Et arusaada, kuivõrd põhjendatud on nimetatud härrade terav rahulolematuse kohtuarstide seisukorraga kriminaalprotsessis, tarvis selgusele jõuda kohtulik-arstliku ekspertiisi protsessuaalse loomu kohta.

Kuna just kohtuarstid rahulolematust on avaldatud, siis tõuseb kõige enne küsimus: kas kohtuarstide protsessuaalsed toimetused lähevad lahku teiste arst-ekspertide ja muude ekspertide omast? Mulle näib, et põhimõtteliselt mingisugust vahet ei ole. Puhast väline lahkumine seisab selles, et meil kohtuarstid eri riigiametkonna sünnitavad, kuna muude ekspertide jaoks seda ei ole loodud. Kuid see amet on asutatud sellepärast, et arstide teadmisi kohtus tihemini tarvis läheb, kui teiste eriteadlaste omi, aga mitte, et nende toimetuste protsessuaalne tähendus riiklikku ametit nõuaks. Pealegi ei kuulu teatavasti ka paljud artslikud ekspertiisid kohtuarstide ametlikku toimetusse. Niisama ei ole mingit

põhjust arvata, et kohtuarsti arvamine omal eri alal eksimatam ja väärtuslikum oleks, kui näit. mõne era-arsti, rohuteadlase, päevapiltniku või kingsepa oma vastaval alal. Üldse ei ole kohtuarst miski iseseisev, paratamatu tegur õigusemõistmises. Inglismaal, Ameerika Ühisriikes, Prantsusemaal ja Itaalias puudub täiesti kohtuarsti amet. Iga arsti võib eksperdina kohtusse kutsuda. Selle peale vaatamata seisvat eriti Prantsusemaal arstlik ekspertiis iseäranis kõrgel¹⁾.

Väites, et kohtuarstide ja muude ekspertide toimetusi tuleb vaadelda ühest lähtepunktist, tuleme küsimuse juurde, missugune on ekspertiisi protsessuaalne loomus?

Juba vanast ajast on eriteadlaste teadmisi õigusemõistmise juures kasutatud. Nende toimetusi on tihti vaadeldud kui kohtulikude ülevaatuste osa (Võrdl. vene koodeksi „ülevaatus asjatundjate läbi“), ehk kui iseliiki tunnistajate ütlosti. Üheksateistkümnenda aastasaja keskel esines Prantsuse jurist Faustin Hèlie õpetusega, et asjatundjate arvamisest omal erialal ei kuulu tõenduste liiki, vaid on oma loomult kohtuotsuste sarnased. Selle õpetuse poolehoidjaks oli Venemaal prof. Vladimirov. Viimase arvamise järgi ei saa kohtunikud eriteadlaste arvamisi järeleproovida ja neid tuleb kohtu otsuse aluseks võtta kui vannutatud meeste otsust. Niisugune tähtsus oleks selle õpetuse järgi siiski ainult kohtuarstide arvamisel, eriti psühiatria alal, sellepärast, et ainult arstid kohtunikude väärilise hariduse saavad, pealegi just kohtu-meditiini õppeaines peavad eksami tegema. Selle õpetuse mõjuga tuleb seletada, et Austrias vähemates kohtutes kohtuarstid kohtulaua taha on asetatud. Selle mõju tundub ka vanemates Vene Senati seletustes arstliku ekspertiisi küsimustes. Muidu ei ole see õpetus positiivsetesse seadusandlustesse sügavamaid jälgi jätnud ega ka kuigi suurt poolehoidu teaduseilmas võitnud. Viimasel ajal on nähtavasti domineerivaks saanud õpetus, et ekspertiis kuulub ikkagi

1) Проф. Ф. Штрассман, „Учебник Судебной Медицины“ 1902 (tõlge, lhk. 50, 51).

tõenduste liiki, tekitades selle eriharu. See vaade vastab kõige rohkem elunõuetele nii palju kui need praktilises seadusandluses peegelduvad ja on kokkukõlas selle tähtsa kriminaalprotsessi põhimõttega, et kohtuotsuse aluseks peab olema kohtunikkude sisetunne, aga mitte välisel autoriteedil põhjenevad eeldused. Vanaaegsed vormilised tõendused, kahevõitluste, tulega ja veega proovimise, ehk kohalikkude autoriteetide arvamiste näol, olid kõlbmatuks tunnistatud, kuid asjatundjate arvamisi enesele väliselt sunduslikuks lugedes oleks Kohus jälle vana kõrvaleheidetud korra juurde tagasi tulnud. Pealegi ei ole arstiteadus nii kindlatele alustele jõudnud, et kohtuarstide arvamisi vääramatu tõena saaks võtta. Nende arvamised võivad ühe ja sama küsimuse kohta lahku minna, kuid kohus ei saa selle tõttu otsust tegemata jätta, vaid peab ikkagi ise seisukohta võtma, seega ekspertiisi sisuliselt hinnates. Niisugust vaba hindamist näeme ka mujal. Kas võivad näit. kõiksugu juriskonsuldid nõuda, et otsusetegijad asutused tingimata nende juriidilise arvamise järgi otsustaks? Ehk insenerid ettevõtte omanikule mõnda projekti peale sundida? Või rahulepingute tegemise juures kõiksugu asjatundjad vastutavatelt isikutelt nõuda, et just nende arvamised lepingu aluseks peab pandama? Niisama ei ole eksperdid, eriti kohtuarstid, mingid faktide-kohtunikud (judex facti), kelle arvamisi kohtunikud pimesi õigeks peaksid võtma. Nemad on tõendustetoojad, nende arvamised on kohtulikud tõendused. Neid võib kohtuotsuse aluseks panna, kuid see ei või kohtule sunduseks olla. Mitte ekspertiisi väline vaid sisemine autoriteetlikkus peab kohtunikule mõõduandev olema. Niisugusel seisukohal asuvad ka nähtavasti mõõduandvad kohtumediitsini eriteadlased. Näituseks kirjutab prof. Kossorotov Hoffmanni Kohtumediitsini õpiraamatu tõlkes (lhk. 28): „Он (kohtuarst. О. Т.) не рѣшает дѣла подобно судьѣ, а выясняет и устанавливает известныя обстоятельства, важныя для судебного рѣшенія. Эта важность, однако,

бывает нерѣдко настолько велика, что от мнѣнія врача зависит и рѣшеніе дѣла. Но это не должно давать ему повода смѣшивать свою роль с ролью судьи.“

Ka prof. Ignatovski, kes küll Vladimirovi õpetuse terminit „judex facti“ tarvitab, tõlgitseb selle kui „обсудитель фактовъ“ (lhk. 35) ja lõpetab oma õpiraamatu üldosa järgmiselt: „Заключенія экспертов оцѣниваются судом по внутреннему убѣжденію, оно не имѣет силы безусловнаго доказательства“ (lhk. 42).

Kõige uuemates seadusandlustes, näit. Itaalia kodeksis, on koguni katsed tehtud ka ekspertiisis võistluspõhimõtet läbi viia, mille juures pooltele kõige suurem osa ekspertide määramisel jääb. Niisuguse korra juures ei või eksperdist kui faktide kohtunikust midugi juttugi olla.

Sellepärast ei saa Dr. Talviku põhimõtelist nõuet, et kohtuarstile „judex facti“ tähendus antaks, kuidagi vastuvõetavaks lugeda.

Peab tähendama, et Dr. Talviku eesti-keelne „judex facti“ tõlgitsus „kohtuarstliste ülesannete iseseisev lahendaja“ ladinakeelse termini mõtet täiel määral ei väljenda. Otsekohe ei ole tema väidetest ka näha, et tema järjekindel prof. Vladimirovi teooria poole hoidja oleks. Niisama nagu prof. Ignatovski, ei ütle Dr. Talvik otse välja, et kohtuarsti arvamine kohtule sunduslik on ja vaba hindamise alla ei kuulu. Kuid kaudselt paistab niisugune tendents eelnimetatud arstide kirjutustest selgesti välja, näit. lausest: „Ekspertiisi arvamine on palju suuremal määral otsus kui tunnistus“, kohtunikkude ja arstide kui võistlejate kujutamise ja soovitusena, et kohtuarstid kohtus kohtuniku kõrvale asetataks esimeste „tegevuse väärilikusele vastavalt“.

Eeltoodud põhimõttelisest seisukohast tuleb viimast ettepanekut kindlasti eitada. Kohtuarsti, nagu teistegi tõendustetoojate koht ei või olla kohtuniku kõrval kohtulaua taga, vaid kohtulaua ees. Nii on see ka Austria kollegiaalkohtus, kuna ainuisik-

liku kohtu suhtes, mille Dr. Talvik näituseks toob, selle nähtuse põhjused eelpool seletatud.

Muidu oleks aga täiesti otstarbekohane, et ekspertidele kohtus eraldi-paik, lahus tunnistajatest, sisse seataks. Praegune kord, kusjuures ekspert tihti tunnistajatega koha pärast peab maadlema, ei võimalda rahulikku töötamist eksperdile, mis tingimata tarvilik. Osalt on niisugune lahutamine kohtutes tegelikult ka läbi viidud. Ühtlasi peab meeles pidama, et meie kohtud sisseseadete poolest väga puudulikud on. Näit. puuduvad mõnes kollegiaalkohtus toad prokuratuuri ja advokatuuri esitajatele, mis hädasti tarvilikud.

Teistest Dr. Talviku ettepanekutest võib täiesti ükskõiksele seisukohale asuda Kr. Kp. S. § 315 muutmise küsimuses. Ettepanud redaktsioon ei muuda asja juriidilist külge. Ekspertiisi juriidiline juhtimine jääks ikkagi kohtunikule, nagu see ka paratamatult peab olema. Nii on see ka väljamaal, eriti Saksamaal ja Austrias. Näituseks kõlab Saksa protsessikodeksi § 78 järgmiselt: „Der Richter hat, soweit ihm dies erforderlich erscheint, die Tätigkeit des Sachverständigen zu leiten.“ Austria koodeksi § 123 algab sõnadega: „Der Untersuchungsrichter leitet den Augenschein.“ Meie maksev kord ei lähe põhimõtteliselt milleski nimetatud maade ekspertiisi andmise korrast lahku.

Austria lahkamiseprotokollis „pea“ on tõesti väga otstarbekohane ja teda võiks meil eeskujuks võtta ilma mingisuguse seaduse muutmiseta.

Niisama on vastuvõetav ettepanek kohtuarste, kes vastava ametivandega seotud, igakordsest uuest vandest vabastada. Sel uundusel ei ole iseenesest põhimõttelist tähendust, kuid maksuma saab teda panna ainult seadusandlikul teel. Niisugune vannutamise kord on ka Saksa (§ 79) ja Austria (§ 121) koodeksites ette nähtud.

Vastu vaielda tuleb sellele ettepanekule, mille järgi kohtuarstid õigustatud või kohustatud oleksid, ilma erilise kohtu määruseta, asja arutamise ajal kohtusaalis viibima. Välja

minna tuleks üldisest vaatekohast ekspertide suhtes. Lihtsamate ekspertiiside juures oleks täiesti mõtteta eksperti kohustada kogu aeg asjaarutust pealt kuulama, mis mõnikord väga kaua võib vältada. Niisama puudub alus seda ekspertide loomulikuks õiguseks lugeda. Ainult siis, kui eksperdi peale kui iseseisva õigusemõistmise faktori (judex facti) peale vaadata, oleks niisugune õigus arusaadav. Harilikult ei või muidugi asjale mingit kahju tulla, kui eksperdid selle arutuse kestusel saalis viibivad. Kuid pooltel on õigus nõuda, et eksperte, kui neid mitu, ükshaaval ja mitte teiste juuresolekul üle kuulataks et, näit., kindlaks teha, kuivõrd nende arvamised iseseisvad on. Niisama ei saa poolte poolt kaasa toodud või kutsutud asjatundjaid alati täiesti erapooletuks lugeda, mis võimaldaks neid terve asjakäiguga tutvustada. Viimane väide ei käi küll kohtuarstide kohta, kuid nendele erandeid teha ei oleks otstarbekohane. Kui kohtuarst eneses näeb tõendustetoojat, aga mitte kohtunikku, siis ei või temale sugugi alandav olla, kui teda mõneks ajaks protsessi käigust eemaldatakse. Temale võib huvitav olla ainult see, et tema selle küsimuse kohta, milles tema arvamist nõutakse, täieliku ülevaate saaks. Meil maksev kord vastab ka täiesti välisriikide seadusandlustele, eriti Saksa ja Austria omale. Saksa koodeksi § 80 järgi „kann ihm (asjatundjale. O. T.) gestattet werden, die Akten einzusehen, der Vernehmung von Zeugen oder des Beschuldigten beizuwohnen“, ja Austrias (§ 241): „Rücksichtlich der Sachverständigen kann der Vorsitzende in allen Fällen, in welchen er es für die Erforschung der Wahrheit zweckdienlich findet, verfügen, dass dieselben sowohl während der Vernehmung des Angeklagten als der Zeugen im Sitzungssaale bleiben.“

Siis toob Dr. Talvik ette, et kohtuarstide tasu olevat liig väike. Imelikul kombel leiab ta ka selles küsimuses põhjust vastolu kohtunikude ja arstide vahel demonstreerida ning teeb etteheiteid Tervishoiu Peavalitsusele, et see Kohtuministeriumile vastu-

tulelik olevat (harvendus minu. O. T.). Ometi on ekspertide tasunormid seadusandlikul teel kindlaks määratud, niisama võib neid ainult sel teel muuta, milleks kohus takistust teha ei saa. Kuid seda küsimust tuleks tõesti kaaluda, kas mitte otstarbekohasem ei oleks kohtuarstide tasu määrata üksikute ekspertide eest ja see kohtukulude hulka arvata. Niisugusel korral oleks kohtul võimalik arst-eksperthe nende erialade järgi valida, nendega lepinguid sõlmides, mis arstliku ekspertiisi väärtust tõstaks. Ühtlasi peaks süüdlane kohtu arstliku ekspertiisi kulud kandma, mis praegu ka niisugusel korral riigi kanda jäävad, kui süüdlane maksujõuline on. Muidugi võib niisugust uuendust maksuma panna ainult seadusandlikul teel.

Selle küsimusega on seotud teine: kas ei peaks mitte ülikooli kohtumediitsiini õppejõude ametlikeks ekspertideks kutsuma. Dr. Talviku tõenduse järgi on see nii Saksamaal ja Austrias. Iseenesestki mõista, oleks õigusemõistmise seisukohast see väga soovitatav, kui aga ülikooli õppejõud seda enesele tülitavaks ei loe. Kohtuarst, kes näit. lahkamisi ametlikult toimetab, peab nende toimetuste kohta ka avalikul kohtuistungil seletust andma. See võtab palju aega. Austria kohtuministerium on igatahes seletanud, et ainult iseäranis tähtsatel juhtumustel ülikooli õppejõude kohtusse ekspertidena võib kutsuda ja et neid kauem kui hädasti vaja ekspertiisi juures kinni pidada ei tohi (Kom. Austria koodeksi § 119 juurde). Nähtavasti on niisuguse seletusega professuuri soovivaaldustele katsutud vastu tulla.

Lõpuks ei ole vist ülearune peatada kohtunikkude ja kohtuarstide isikliku vahekorra juures, mida terve Dr. Talviku artikkel „kohtuarstid ja juristid“ „Õiguse“ nr. 1 käsitab. Minul ei ole andmeid arvamiseks, et see vahekord üldiselt väga terav oleks. Mul on kalduvus oletada, et kirjutustes üksikuid vahejuhtumusi on üldistatud. Nendes ette toodud materjali põhjal on muidugi võimata ütelda, kes nimelt teravuse välja kutsus. Niisuguste juhuste lahendamiseks on kompe-

tentsed sellekohased ametiasutused või aukohus. Sellepärast puudutan ette toodud juhusi ainult põhimõttelise küsimuse lahendamise mõttes. Üks küsimus seisab selles, kas ja kes surnu omaksid võib lahkamise juurde lubada. Seaduse järgi (võrdle Kohtu Med. Sead. § 1193) otsustab selle üle kohtu-uuriija. Arst võib selle vastu väiteid tuua, mida muidugi kohtu-uuriija arvesse peab võtma, kuid „kindlad eitamised“ arsti poolt oleks kohtu-uuriija kompetentsisse segamine. Küll võib arst tarvilisel korral ennast lahkamisest lahti ütelda. Surnu omaksed võivad ka Austria seaduse järgi lahkamise juures viibida, näituseks mõnel juhtumusel, kui „Privatankläger“ ehk „Gerichtszeuge“ ehk „Beschuldigter“, ehk „Privatbeteiligter“, misugune viimane nimetus Dr. Talviku poolt toodud protokollis „peas“ puudub.

Teine küsimus on lahkamiste aja määramisega. Siin tunnistab Dr. Talvik isegi, et see vormilikult kohtu-uuriija võimkonda kuulub

Mulle näib, et selle küsimuse praktiline lahendamine tasakaaluliste ja korrektsete ametnikkude juures mingit raskust ei võiks sünnitada. Kui kohtu-arstid noormaalsed tunni-ajad üles annavad, millal nad soovivad ülevaatusi toimetada, siis ei võiks kohtu-uurijatel vähematki põhjust olla arstide soovidele mitte vastu tulla. Kuid erakorralistel juhtumustel, mis jälgimise huvidest tingitud, peaks ülevaatus kohtu-uuriija ettepanekul ka muul ajal toime pandama.

Seesama maksab eriti lahkamiste kohta, mis Tartu ülikooli anatoomikumis toimetatakse. Ei võiks mingit takistust olla lahkamiste normaalaja kindlaksmääramiseks, jättes uurijatele erijuhtumustel teistsuguse korralduse õiguse. Igatahes tuleb Kohtu Med. Sead. § 1193 ettenähtud lahkamiste peale kui kohtuliku toimetuse peale vaadata, mille juures õppetegevuse huvisid kunagi eesõigustada ei või (võrdle seals. märk. § 1195 juurde). Kui kohtulikud lahkamised kohtumediitsiini instituudi juhatuse arvamise järgi õppetegevust segada võivad, siis tuleks instituudil neist lahti ütelda, kuna need insti-

tuudile sunduslikud ei ole. Viimasel puhul peaksid kohtuarstid lahkamisi koha peal toimetama, nagu see seaduses üldise korrana ka ette on nähtud.

Kõik Dr. Talviku ja Dr. Valdese poolt ettetoodud praktilised nõudmised on seda laadi, et nende rahulik lahendamine mingisugust raskust ei võiks sünnitada. Ei ole ka mingit põhjust arvata, et kohtunikud sihilikult kohtuarste taga kiusaksid või et nad vähem korrektsed oleksid kui arstid. Millega siis seletada eelkirjeldatud teravust? Nähtavasti on selle aluseks autorite põhimõttelik seisukoht. Kui arvata, et kohtuarst peaks olema *judex facti*, kelle arvamised on oma erialal vääramatud kui kohtuotsused, siis ei vasta kohtuarsti tegelik seisukord kohtus nendele püüetele ja muidugi peavad nad kohtunikkudes nende loomulikkude õiguste usurpaatoreid nägema, kellega ainult sõjajalal võib olla. Loota võiks siiski, et see vana-nend teooria laialist poolehoidu arstide hulgas ei võida. Kui aga loomulikumale pinnale asuda, lugedes arsti tõendustetoojaks ja ekspertiisi ise liiki kohtulikkuks tõenduseks, siis kaob igasugune alus kokkupõrgeteks ja võistluseks kohtuarsti ja kohtunikkude vahel. Igatahes ei ole oodata, et lähemal ajal kohturingkondades vaadete muutus võiks tekkida ekspertiisi protsessuaalse loomu kohta, sest praegune on mõõduandev ka kõigi tähtsamate välisriikide seadusandluse praktikas ja õiguseteoorias. Arvatavasti põhjeneb hea läbisaamine kohtunikkude ja kohtuarstide vahel Saksamaal ja Austrias just selle peal, et seal kõik küsimused teoreetiliselt põhjalikult läbi on sõelutud, mis kergendab praktilistes asjus õiget seisukohta ja tooni tabada.

Niipalju kui kokkupõrked põhimõttelistest lahkarvamistest ei olene ja seega paratama-

tut laadi ei kann, näib tõesti, et need Vene traditsioonide peal püsivad. Tähtis osa nende loomisel on nähtavasti olnud prof. Ignatovskil, viimase õpiraamatu ja Dr. Talviku tõenduse järgi otsustades, et nimetatud professor, tema lugupeetud õpetaja, lausa sõjajalal seisnud juristidega. Seda võib järeltada ka nende stiili ja argumentatsiooni sarnadusest. Peab koguni meeles pidama, et Vene ülikoolis antagonism meedikute ja juristide vahel valitses, mis teatud jäljed ka Eesti haritlaste külge võis jätta. Mul on raske arvata, et niisugused atavistlikud nähtused Eesti ajal veel avalikkuses võiksid nähtavale tulla, kuid lubatagu siiski imestada, miks seab Dr. Talvik vastolusse kohtuarstid ja juristid, aga mitte kohtuarstid ja kohtunikud, sest tema hoobid võiksid ainult viimaste pihta sihitud olla.

Igatahes mõistab Dr. Talvik hukka vaenulise Vene traditsiooni, ja seda tuleb tõsiselt tervitada. Täielikku poolehoidu peaks võitma ka tema ettepanek kohtulikku arstiteadust sundusliku ainaena juristide õppekavasse üles võtta, nähes selles väga õieti kindlat alust kohtutegelaste ja kohtuarstide tagajärjerikkaks koostöötamiseks. Tähtsamaks sõbraliku vahekorra aluseks aga jääks ikka õige arusaamine oma ülesannetest: ei ole esimest ega tõist või viimast ja lõpuks „juriidilist isikut“ protsessis, peremeest ega sulast või tööriista, süüteo kohtunikkude ega fakti kohtunikkude, kes ülesannete ühelaadikkuse tõttu üksteise käest võimu võiksid ära kiskuda, vaid kohtunikkudel ja kohtuarstidel on täiesti lahkuminevad funktsioonid täita, mida võrrelda ei saa: kohtunikud on otsusetegijad, kohtuarstid — tõendustetoojad.

O. Tief.

Maateed Eestis.

I. Üldised märkused.

Selle kirjatüki eesmärk on anda lühike ülevaade maateede õigusliku korralduse üle Eestis, puudutades vaidlustäratavaid küsimusi.

Maateedesse Eestis kuuluvad niihästi tehtud teed, maanteed, kui tegemata teed. Teede päraldised on sillad, trummid, parved, versta-postid ja muud. Selles kirjatükis tuleb tee all mõista teed ühes päraldistega.

II. Tee maa-ala.

Tee maa-ala ehk tee siil on see maariba, mida tarvitatakse läbisõiduks ja tee korras-hoiuks, seal seas tee pind, kraavid ja ääred.

Tee maa-ala poolest langevad teed 3 liiki: 1) teed, mille maa-ala on kui iseseisev maa-omandus, tee tarvis määratud; 2) teed, mille maa-ala tarvitamine on kui seaduslik kitsendus maaomanduse peal; 3) teed, mille maa-ala tarvitamise alus on maaomaniku tahte-avaldus ehk tegevusetus.

1. Tee maa-ala, kui iseseisev maaomandus.

Tee maa-ala, kui iseseisev maaomandus, võib olla riigi, omavalitsuse, üksiku eraisiku ehk seltsi päralt, teise sõnaga, ta kui era-õiguslik objekt võib olla iga eraõigusliku subjekti päralt, olgu viimane füüsiline ehk juriidiline. Tee maa-ala loetakse selle oman-duseks, kelle arvel see on võõrandatud maa-omanikkudelt, kelle kruntidest tee läbi käib (X k. Tsiv. Sead. 1900 a. v/a. §§ 435¹—435¹⁰; Teede Seadus 1916 a. v/a. § 349 märkus 3, lisa).

2. Tee maa-ala tarvitamine, kui seaduslik kitsendus.

Kaugelt suurem hulk teid on kui seadus-lik kitsendus maaomanduse peal.

Balti Koh. Seaduste III köites (Balti Era Seaduses) tee maa-ala tarvitamise õigus kui maaomanduse seaduslik kitsendus ei ole ette-nähtud. B. E. S. §§ 1004 ja 1005 ettenähtud materjalide andmise kohustus ei ole muud, kui semstvo naturaalkohustus, nagu näha

nende §§-de vastastikku seadmisest Semstvo maksude Seaduse 1899 a. v/a. §§-dega 290, 293 ja 294.

Nendesamade Koh. Seaduste 1 k. § 2 põhjal on Baltimaal nende juhtumiste kohta maksvad üldised seadused, mille kohta koha-listes seadustes puuduvad määrused. Teede asjades Baltimaal on Senat oma otsustes ka sellest vaatepunktist välja läinud (Üldkogu 1902/17, Ts. k. d. 1904/113). Selle tõttu tulevad Eestis tee maa-ala suhtes maksvaks lugeda need kitsendused, mis üldiste Vene seadustega maaomanduse peale pantud on.

Eestis on maksev Teede Seadus, mille § 806 on öeldud: „Kõik ja igaüks võivad tarvitada kõiki riigis asutatud teid vabalt, ilma seisuse peale vaatamata. Läbisõitu neid teid mööda ei võida kellelegi keelata.“ Peale läbilikumise õiguse langeb maaomanduse peale veel õigus tarvitada maa-ala tee korras-hoidmiseks — kraavideks ja äärteks. X k. Tsiv. Sead. § 434 on Teede Seaduse § 806 variatsioon ja § 435 selle loogiline välja-arendamine; need mõlemad X k. Tsiv. Sead. §§ tulevad selle tõttu ka maksvaks lugeda Eestis B. E. S. maksvuse piirkonnas. See käib üldtarvituse teede kohta.

Naabriteede küsimus ei ole B. E. S. sugugi lahendatud. Selle tõttu B. Koh. S. I k. § 2 põhjal tuleb tunnistada ka X k. Ts. S. §§ 448—451 maksvust Eestis B. E. S. maksvuse piirkonnas, kusjuures § 451 tuleb maksvaks lugeda teede kohta nende jõgede ääre, mis ettenähtud B. E. S. § 1015, kuna teede kohta muude jõgede ääre on maksvad B. E. S. §§ 1152—1155.

Üldtarvituse ja naabriteede õigus on seaduseandja poolt sisseseatud ühisel alusel, seltskondlikes huvides, ainult selle vahega, et üldtarvituse teed on kõigi tarvituseks, aga naabriteed ainult naabrite tarvituseks, mille tõttu ka need viimased teed kuuluvad era-tarvituse teede hulka.

Naabritee õigus on üks nendest seadus-likkudest kitsendustest maaomanduse peal,

mis teaduses tuntud on „naabri õiguse“ nime all ja mille eesmärk on ärahoida naabrite huvide kokkupõrkamist, mis sel juhtumisel tekiks, kui omaduseõiguse tarvitamine piirama vaba oleks (B. E. S. §§ 987 ja teised; X k. Tsiv. S. §§ 442—451). Need kitsendused ei ole mitte asiõiguslikud servituudid; koguni vastuoksa, nendest kitsendustest võib asiõiguslike servituutide läbi vabastust saada (B. E. S. §§ 992 ja 995 ühelt poolt ja §§ 1196 ja 1197 teiselt poolt). Naabriteede all tuleb mõista niihasti väljapääsuteid üldtarvituse maa- ja veeteedele, kui ka ligipääsuteid üksikute maatükkide juure läbi lähemate ja kaugemate naabrite maa sel juhtumisel, kui kellegi maaomaniku krunt on igast küljest piiratud võõra maaga ja tal muud välja- ja ligipääsuteed, olgugi pikemat ja halvemat, ei ole. Maaomanik, kelle krundist naabritee läbi käib, on kohustatud, iseenesest mõista, lubama ka nende kõrvaliste isikute läbisõitu, kellel tarvidust on naabri juures käia, kuna muude isikute läbisõitu ta ei ole kohustatud lubama, aga kui ta siiski seda lubab ehk ise läbi sõidab, siis ei ole ka naabril õigust seda keelata; viimasel on ainult õigus nõuda kahjutasu, kui ta tee-ehitusi rikutakse.

Seadusliku kitsenduse ulatus ripub ära tee maa-ala laiusest.

Üldtarvituse tee maa-ala laius ripub ära tee klassist.

Teede Seaduse § 800 järele langevad üldtarvituse teed 5 klassi: 1) peateed; 2) suurteed; 3) kubermanguvahelised postiteed; 4) maakonnateed, posti- ja kaubateed; 5) külavahe- ja põlluteed; viimastesse kuuluvad kõik väikesed kõrvalised üldtarvituse teed, mis kõrgematesse klassidesse ei kuulu.

Teede Seaduse §§ 807—818 määravad ära üldtarvituse teede maa-ala laiuse, mis I kl. teedel on 60 sülda ja II, III ja IV kl. teedel 30 sülda. Esimeste nelja klassi teede laiusesse on loetud ka ääred, mis tulevad puudest ja põõsastest puhastada. Viimase, V kl. teede laius on 3 sülda; peale selle tuleb mõlemal pool 1 süld puudest ja põõ-

sastest puhastada; tarvilisel korral võib maa-ala nendel teedel laiendada 10 süllani. Seaduslikku tee maa-ala võib II ja III kl. teedel ärakasutada ka vähemas laiuses, nimelt 20 sülla laiuses. Elukohtades määratakse tee maa-ala laius võimaluse järele, sel mõõdul, et läbisõiduks takistust ei oleks (§ 818).

Esimeste nelja klassi teede maa-alal on maaomanikul keelatud rohu niitmine ja hävitamine; see peab jääma läbiaetavate loomade söödaks; kaitseks loomade eest peab maaomanik oma põllud ja väljad teest lahutama aedadega või kraavidena (X k. Ts. S. § 435; Senati Ts. k. d. otsused 1874/188, 1875/426).

X k. Ts. S. § 440 määrab ära naabritee laiuse; see on 3 sülda.

Kuidas vaadata taliteede peale, mis suvitee maa-alast kõrvale kalduvad? See kõrvalekaldumine võib olla juhuslik, kui selleks sunnib paratamatu vajadus, *vis major*, näit. kui suvitee lumest paljas ehk tuisud tänavaid ummistavad ja neid raske korras pidada; sel juhtumisel on tegemist kitsendusega, mis suviteega seotud. See kõrvalekaldumine võib olla ka paiguliselt ja pikemas ulatuses; sel juhtumisel on tegemist puht taliteedega, mis niisama kui suviteed aja jooksul on välja kujunenud liikumise tarvidusest teatud sihil. Üld. Kub. Seaduse 1892 a. v/a. §§ 743 ja 808 põhjal valvab politsei märkide panemise järele üldtarvituse taliteedel hädaohutu liikumise mõttes; muid määrusi seaduses taliteede kohta leida ei ole. Selle tõttu, et seaduseandja neid teid tunnistab ja korraldab, nagu näha tähendatud Üld. Kub. Sead. §§-dest, tuleb nende teede peale vaadata, kui suviteede variatsiooni peale ja lugeda neid ka seaduslikuks kitsenduseks maaomanduse peal. Teed olid olemas juba enne nende seadusandlikku korraldamist; siis olid nad korraldatud pruukidega, mis maksvuse alal võivad hoida, kui seadusega muud korraldust maksuma pole pantud. Sellepärast tuleb taliteede asjus käia ka üldiselt tunnistatud pruukide järele, näit. tee kasutamise piiride kohta (laius, keeld hävitada ja rikkuda majanduslikke kasutamisi ja väärtusi j. n. e.).

Vene ajal olid Eestis üldtarvituse teed administratiivkorralduste põhjal isesuguste nimetuste all liikidesse jagatud peaaegselt nende tundemärkide järele, kes neid kohustatud oli tegema, kuhu nad viisid, kelle korralduses seisid ehk kelle päralt ülevalve oli. Teed, mis Ev. Lutheri usu kirikute juure viisivad, nimetati kirikuteedeks. Nende korrashoiu üle valvas „kiriku politsei“, kelle esinajaks oli kiriku hoolekandja (Võõraste usutunn. Sead. 1896 a. v/a. §§ 742 ja 755). Eesti kubermangus olid viimasel ajal teed jagatud 6 liiki: 1) teekapitali teed, ilma laiuse alamäärata, mis ehitati ja peeti korras teekapitali kulul; 2) postiteed, laiuse alamäär 4 sülda; 3) kommunikatsiooniteed, laiuse alamäär 3 sülda, s. o. linnadevahelised teed ja muud teed, mis Rüütelkonna Komitee seda liiki teede hulka üles võttis; 4) kihelkonnateed, laiuse alamäär 3 sülda, mis Kihelkonna Konvent teedevõrku üles võttis; 5) pea-kirikuteed, laiuse alamäär 3 sülda; 6) kõrvalised kiriku teed, laiuse alamäär 10 jalga¹⁾. Hilisemate seaduste ja korralduste tõttu on need korraldused osalt oma maksvuse kaotanud.

Nagu Vassilevsky väljaantud materjalidest näha, tunnustas administratiiv praktika juba ammu enne 1888 a. Teede Seaduse maksvust nüüdsel Eesti territooriumil. Kui siiski vastavalt kohalistele oludele teed said administratiiv korraldustega liigistatud teiste nimetuste all, siis ei olnud selles ka midagi seadusevastast. Siiski on selle järelalusel nüüd juba raske öelda, missugusesse klassi Teede Seaduse järele mitmed nendest teede liikidest kuuluvad.

Nõndasama puudub selgus küsimuses, missuguses laiuses on maksev teeõigus kui seaduslik kitsendus maaomanduse peal. Teede Seaduse §§ 807—818 põhjal võivad administratiiv-võimud tee alla võtta vähema

1) Pikemalt: Василевский, Сборникъ I 1888 г. стр. 868—898, IV 1894 г. стр. 210—228; Правила о дорожномъ и мостостроит. дѣлѣ въ Эстл. губ., изд. согласно постановленіямъ Эстл. очер. Ландтаговъ 1905 и 1911 г. и утвержд. Эстл. Губернаторомъ (Эстл. Губ. Вѣд. 1905 г. № 39, 1911 г. № 21).

laiusega maa-alasid, kui seaduses määratud, seal seas elukohtades võimaluse järele sel mõõdul, et takistust läbisõidul ei oleks (§ 818). Vastavalt teede faktilisele laiusele on Eestis väljakujunenud teatud kord, mida raske oleks muuta. Vastavalt sellele on maamõõdu spetsiaal-kaartidele teede laius märgitud ja eksplikatsioonid kokku seatud; seda on arvesse võetud hindamistel avalikkude maksude võtmiseks; vastavalt sellele on hooned ehitatud, viljapuuaiad istutatud, maa põlluks haritud, metsi kasvatatud. Selle tõttu, toetades Teede Seaduse § 818 mõtte peale, arvan ma, et Eestis on maksev seaduslik teeõigus selles laiuses, nagu see pikema aja jooksul faktiliselt on väljakujunenud administratiivvõimude korraldusel ja ülevalvel. Selle laiuse maksmapanemiseks, mis Teede Seaduses ette nähtud, ei või juba majanduslikud kasutamised ja väärtused ilma tasuta hävitatud saada. Selle tõttu tuleb arusaamatuse viljaks lugeda neid korraldusi, mille tõttu teeäärte puhastamine viimastel aastatel mingisuguseks laastamiseks on muutunud. Selle peale vaatamata, on teed oma pinna poolest halvemas seisukorras, kui enne.

Üldtarvituse tee lõpuliku sulgumisega ehk kitsamaks tegemisega kustub ka vastavalt kitsendus maaomanduse pealt täiesti ehk osaliselt, millest asutus, mille korralduses tee seisab, kuulutab maaomanikule politsei läbi (T. S. § 809; X k. Ts. S. §§ 435¹—435³). Naabritee õigus kustub, kui tarvidus selles ära langeb, näit. üldtarvituse tee rajamisega läbi selle isiku krundi, kes naabriteed väljapääsuks tarvitab, või üksiku maatüki võõrandamisega teisele isikule, kellel juurepääsu võimalus on läbi oma krundi.

3. Tee maa-ala tarvitamise alus maaomaniku tahteavaldus ehk tegevusetus.

Iga maaomanik võib läbi oma maa teid rajada ja tarvitada ehk nende rajamiseks ehk tarvitamiseks õigust anda kõrvalistele isikutele, kui viimastel puudub selleks õigus seaduse järele.

Maaomaniku tahteavaldus (leping, testament) võib sisse seada servituudi teid. Ühise varanduse jagamisel võib ka kohus tee servituuti ühe krundi peale panna teise kasuks (B. E. S. § 1253). Sel juhtumusel asetab kohus varanduse omanikke nende tahteavalduses, nagu see sünnib veel teisel juhtumusel — varanduse kohtuliku, vabatahtliku ehk sundusliku oksjoni puhul. Enne B. E. S. maksmapanekut võis tee servituuti omandada ka iganemise teel (B. E. S. § 1261 märkus). See on maaomaniku tegevusetuse järeldus oma õiguste kaitsemises iganemise tähtaja jooksul.

Tee rajamine ja tarvitamine võib põhjeneda prekaariumi peal, mis võib ka vaikiv olla. Teid võib kasutada ka rendilepingu põhjal. Ühe sõnaga, teede rajamine ja kasutamine võib põhjeneda igasugustel juriidilistel toimingutel.

III. Teede ehitamine, korrashoid (parandamine, tegemine), ülevahe, tarvitamine ja kaitse.

Selle poolest langevad teed kahte liiki: 1) üldtarvituse teed; 2) eratarvituse teed.

1. Üldtarvituse teed.

Üldtarvituse teedest I kl. teed ehitatakse ja parandatakse riigi kulul; need teed alluvad Teedeministeeriumile ja seisavad Maanteede ja sisemiste veeteede valitsuse ja selle kohaliste organite korralduses (Min. As. S. 1892 a. v/a. § 717 lisa: § 58—70; T. S. §§ 801, 828, 829). Muud teed alluvad maakonna omavalitsusele, Omavalitsuse Peavalitsuse ülevälvel. Nendest teedest II, III ja IV kl. teed ehitatakse ja parandatakse üldiste semstvo raha ja naturaalkohustuste arvel, kuna V kl. teede ehitamise ja parandamise naturaalkohustust hädalise tarviduse mõõdul kannavad eraldi need maaomanikud, kelle maast need teed läbi käivad. Maakonna nõukogu otsuse põhjal võib neid viimaseid teid tarviduse mõõdul üle viia kõrgematesse semstvoteede klassidesse, nende tegemist üldiste semstvo raha- ja naturaalkohustuste arvele võttes, ehk,

ümberpöörduvalt, kõrgema klassi semstvoteid üle viia viimasesse klassi (T. S. §§ 803, 861, 863, 874; Min. as. S. § 363 märkus, lisa: 33 p. 1; Semstvo as. S. 1892 a. v/a. § 162 p. 11; Semstvo maks. S. §§ 289—295).

Kui eratarvituse tee, näit. raudtee juuresõidu maatee, on üldtarvituseks avatud, parandab seda omal kulul tee omanik, kui üksikutel juhtumistel teisiti korraldatud ei ole.

Maa peal lasuvate raha- ja naturaalkohustuste täitmist, mis seaduse järele maaomaniku kanda on, nõndasama ka eratee korrashoiu kohust võib kõrvaline isik enda peale võtta lepingu põhjal.

Kui ühe niisuguse juhuse peale tuleb vaadata riigimaade valitsuse luba peale külavahe teed läbi riigimaa rajada, tingimusega, et tee rajaja seda omal kulul korras hoiaks (T. S. § 810; Semstvo maks. S. § 295 märkus). Sel juhtumusel võtab tee rajaja enda peale naturaalkohustuse täitmise, mis seaduse järele maaomaniku peal on.

Tee korrashoiu naturaalkohustuse täitmise järele maakonnavalitsuse ülevälvel valvavad ja täitmist korraldavad vallavalitsused ja politsei (Üld. Kub. S. §§ 680 p. 20, 741, 808; Semstvo maks. S. § 281; 7. sept. 1920 a. Määrus teede korraspidamise kohta — R. T. 1920 a. № 151/152, muutused — R. T. 1921 a. № 102, 1922 a. № 52). Selle poolest on politsei ja vallavalitsused maakonnavalitsuse korralduste täitjad.

Peale selle, seltskondliku heakorra ja julgeoleku kaitse alal, seisavad üldtarvituse maateed tehniliselt veel iseseisva politseilise valve all takistamatu ja hädaohutu liikumise võimaluse suhtes (T. S. §§ 877, 922; Politsei korraldus § 16 p. 4 — R. T. 1920 a. № 4/5). Vene ajal oli kõrgem ülevahe selle poolest kubermangus kubeneri päralt (T. S. § 923). Eestis on kõrgem ülevahe selle poolest Siseministril, kes politsei tegevust juhib Politsei Peavalitsuse kaudu (Pol. korrald. § 16 p. 4, 29).

Maakonna piirides maateede tehnilise korrashoiu üle valvab maakonna politsei (Üld. Kub. S. §§ 680 p. 20, 741, 742, 743,

770, 778 p. 8, 808, 809, 833, 842; Balti koh. S. I k. § 973 p. 19; T. S. § 877, 921, 922). Peale selle maakonna politsei ülevalvel ja distsiplinaar võimu all teede korrashoiu üle, mis valla teha, valvavad vallavanem ja ta abid nende peale pandud politseiliste kohustuste täitmise alal (Üld. Kub. S. § 18 märkus, lisa; §§ 16, 32 märkus ja 34; § 849 p. 9; nende §§ allikas: 1866 a. valla oma-val. Seadus).

Takistuse ja hädaohu ärahoidmiseks liikumises nõuavad tehnilispolitseilisevalve organid tee korrashoiu kohuse täitmist.

Tee korratuse puhul, kui see Teedeministeeriumile allub, pöörab Siseminister Maanteede ja sis. veeteede Peavalitsuse poole või, kui see järeldusi ei anna, Teedeministri poole; kui see korras hoitakse semstvo raha-ehk naturaalkohustuste arvel, siis pöörab vastavalt politsei maakonnaavalitsuse poole ehk nõuab tee kordaseadmist naturaalkohuslaselt; kellelt peale järjekorraliste parandamiste võib erakorralist parandamist nõuda igal ajal; kui see üldtarvituseks avatud eratee on, siis nõuab politsei tee kordaseadmist tee omanikult; tee korratuse puhul, mis valla teha, talitavad vastavalt vallavanem ja ta abid (T. S. §§ 866, 877, 921, 922; Üld. Kub. S. §§ 741, 849 p. 9).

Kui naturaalkohuslane teeparandamise käsku ei täida, siis selle peale vaatamata, kas süüdistus tõstetud ehk millal ja misugune tehakse kohtuotsus, seatakse tee viibimata korda maakonnaavalitsuse korraldusel, tarvitades selleks esialgselt semstvo rahamaksu summasid ja pärast tehtud kulused tee korrashoiu kohuslaselt sisse nõudes politsei läbi vastuvaidlematus korras (Semstvo maks. S. § 283; Vastuvaidlemata nõudm. S. § 1; 7. sept. 1920 a. Määrus teede korraspidamise kohta § 7).

Kui tee korrashoiu alus ei ole mitte semstvo naturaalkohustus, näit. kui eratee omanik on lubanud oma tee üldtarvituse teede hulka üles võtta, korrashoiu kohust enda peale jättes, siis ei või juba parandamise käsu mittetäitmise puhul vastuvaidle-

matu korda tarvitada, mis ainult avalikkude maksude ja kohustuste sunnitäitmisel lubatud on. Sel juhtumusel, takistuse ja hädaohu kõrvaldamiseks liikumises, seab politsei tee viibimata korda, aluseks võttes Ehituse Seaduse 1900 a. v/a. §§ 181, 209—211 ja 277, kulused tee korrashoiu kohuslaselt sisse nõudes kohtu teel Kr. K. S. § 1217 põhjal.

Muu seas valvab politsei selle üle, et keegi üldtarvituse teid ei rikuks, läbi ei kaevaks ega künnaks, omavoliliselt kinni ei paneks ega mujalt läbi ajaks, et keegi sildu ja muid tee pärdusi ei rikuks ega hävitaks; et keegi lähemal kui 2 sülda sildadest tuld ei teeks (Pol. korrald. §§ 15, 16; T. S. §§ 924, 925; Üld. Kub. S. §§ 731 p. 1., 742, 809; Süüteg. ärahoidm. ja katkest. Sead. 1890 a. v/a. § 304, 1916 a. väljaandes: Heakorra ja julgeoleku Sead. § 212).

Tee omavolilise kinnipanemise ehk rikkumise puhul lõpetab politsei tarviduse korral omavoli ja vägivalla ja nõuab süüdlaselt tee lahtitegemist või kordaseadmist. Kui süüdlane seda nõudmist ei täida, takistust ja hädaohu liikumise tarvis viibimata ei kõrvalda, ega aeg luba selleks käsutada süüdlast, siis seab politsei tee korda, kulused süüdlaselt sisse nõudes Kr. K. S. § 1217 põhjal. Nõndasama seab politsei tee korda, kui süüdlane leidmata. Tähtsamate rikkumiste puhul seab politsei tee korda hädalise tarviduse mõõdul, kuna tee lõpulik kordaseadmine langeb tee korrashoiu kohuslaste asutuste ja isikute peale. Kui süüdlane ise on rikitud ehk kinnipandud tee osa korrashoiu naturaalkohuslane, siis võib avalikkude võimude poolt tehtud kulud ta käest sissenõuda vastuvaidlematus korras. Vastuvaidlematu kord sissenõudmises on lubatud ka süüdlase kirjaliku kohustuse (allkirja) põhjal, nagu see ettenähtud Kr. K. S. §§ 1230 ja 1231.

Kui võimalus puudub viibimata politsei poole pöörata, siis on isikutel, kelle liikumisevabadus süütegevuse all kannatab, selle tegevuse vastu omakaitse õigus üldisel alusel N. S. § 101 põhjal; nad võivad teelt

takistuse läbisõiduks kõrvaldada ehk rikutud teed hädalise tarviduse mõõdul parandada.

Kahjude eest, mis tekivad tee korratusest, rikkumisest või omavolilisest kinnipanemisest, kannavad süüdlased vastutust üldisel alusel.

Üldtarvituse tee lahtitegemine ehk kordaseadmine administratiivvõimu poolt sünnib vastuvaidlematus korras, avalik-õiguslikes huvides. Selle tõttu samasisulised tsiviilnõudmised Ts. K. S. § 1 põhjal kohtule ei allu.

Sellest on erandid, nimelt, kui rikutakse kellegi eraõigust, mis tal tee maa-ala kohta on ehk mis muul viisil selle maa-alaga seotud on. Näituseks, kui keegi seadusliku kitsenduse piiridest üle läheb, mida tee ehitamine, korrashoid ja tarvitamine maaomanduse peale paneb, siis rikub ta maaomaniku valdamist; või, kui kõrvalisel isikul iseseisev eraõigus on tee maa-ala läbisõiduks tarvitada (servituut, naabritee), siis rikub iga seadusevastane läbisõidu takistamine selle õiguse valdamist. Niisugustel juhtumustel võivad asjast huvitatud isikud oma õigusi kaitsta eraõiguslike subjektide vastu tsiviilkohtukorras. Avalikku võimu teostavate asutuste ja ametnikkude tegevuse peale võivad nad kaevata administratiivkohtukorras.

Peatan veel mõne küsimuse peal, mis üldtarvituse teede asjades Rahukohtute praktikas vaidlusi äratavad.

Kas teetegemise naturaalkohuslane peab isiklikult seda kohustust täitma? Vastus selle peale on eitav. Semstvo maks. Seaduse § 284 põhjal võib selleks teist isikut palgata, nagu iga muugi naturaalkohustuse täitmiseks; kui viimane oma peale võetud kohust ei täida, siis langeb vastus kulude eest otsekohe teetegemise kohuslase peale, kes võib oma kahjusid nõuda palgatud isikult, kriminaal-vastust kandes ainult isikliku hooletuse puhul.

Kas süüdlased teetegemise käsu mittetäitmisel kannavad vastutust R. N. S. § 29 või 69 põhjal? Senat on selle küsimuse

otsustanud kord üht, kord teist moodi. Mõõduandev selles küsimuses ei või olla ka 7. sept. 1920 a. Määrus teede korrastpidamise kohta, milles ettenähtud on vastutus § 29 põhjal; see on administratiivne korraldus ja on niipalju maksev, kui ta seadusega kokkukõlas on. Ma arvan, teede asjades, niipalju kui see puutub teede korrasthoiu kohustuse täitmisesse, tuleb tarvitada § 69; see, kui spetsiaal tee korrasthoiu käsu sanktsioon, on maksev, erandina § 29-st; seal juures on § 69 maksev ka puuduliku ehk hooletu käsutäitmise puhul sest see § määrab karistust nimelt hooletuse, passiivuse eest. Rikutud tee kordaseadmise käsu mittetäitmise ehk puuduliku täitmise eest vastutab süüdlane kõrvaline isik juba § 29 põhjal.

2. Eratarvituse teed.

Nende teede ehitamine, korrashoid ja kaitse, väljaarvatud avaliksüüdistuse kriminaalasjad, ripub ära asjast huvitatud isikute algatusest.

Peatan nende teede tsiviilkohtuliku kaitse peal

Tee servituudi kasutamist aasta jooksul pärast rikkumist võib kaitsta niihästi maaomaniku kui kõrvalise isiku vastunõudmisega, mis on ettenähtud Ts. K. S. § 1806 p. 3. Rahukohtunik vaidlust servituudi õiguse üle ei aruta (Ts. K. S. § 1809 — 1913 a. 26. juuni redaktsioonis); ta võtab ainult arvesse kustumatut servituuti kui fakti. Kui servituut on krepostiraamatutest kustutatud kohtuotsuse ehk servituudi-õiguslase tahtevalduse põhjal, siis ei ole enam servituuti, ei ole ka servituudi kasutamist kui niisugust. Nõndasama ka, kui servituut seaduse järele tühjaks tunnistatud on. Servituut, mis enne B. E. S. maksmapanemist tekkinud ja 2 aasta jooksul pärast maksmapanemist, s. o., 1. juulist 1865 a. kuni 1. juulini 1867 a. kreposteerimiseks üles antud ei ole, on seaduse järele kustunud (B. E. S. § 1262 märkus). Kui niisugune servituut on õigel ajal üles antud, kreposteerimise palve aga järelduseta jäetud, siis on ta kustunud vastava asutuse seaduslikku jõusse astunud otsuse põhjal. Vaid-

lust, kas servituut iganemise tõttu kustunud on, Rahukohtunik ei aruta; see vaidlus allub üldkohtule, kelle seaduslikku jõusse astunud otsust ta võib juba servituudi kustumise tõenduseks võtta. Servituutide küsimuses on mõõduandvad kreposti-raamatud ja aktid, väljaarvatud juhtumused, kui mingi servituut seaduse ehk kohtuotsuse järele tühjaks on tunnistatud või miski servituudi kreposteerimise küsimus, mis enne 1. juulit 1865 a. tekkinud ja tähtajal üles antud, otsustamata jäänud; viimaseid juhtumusi võib väga harva ette tulla. Kas tegemist on servituudi kasutamise rikkumisega, selle küsimuse selgituseks võib Rahukohtunik kõiksugu tõendusid läbivaadata. Kui ta leiab, et ehk küll rikutud oli eratarvituse tee kasutamine, aga mitte servituudi kasutamine, siis ütleb ta nõudmises servituudi kasutamise ennistamise üle ära, kuna nõudjal jääb võimalus nõudmist sisse anda teisel alusel, kui tal tee kasutamiseks teine seaduslik alus oli.

Nõudmisega valdamise ennistamise üle Ts. K. S. § 1806 p. 2 põhjal¹⁾ võib tee kasutamist kaitsta järgmistel juhtumustel

1) Niihästi omaniku kui kõrvalise isiku vastu tee kasutamise puhul rendilepingu põhjal, seni kui see pole lõppenud ehk tühistatud. Sel juhtumusel on tegemist õiguse valdamisega.

2) Ainult kõrvalise isiku vastu tee kasutamise puhul *precariumi* põhjal (B. E. S. § 3768). Vastavalt asjaoludele on sel juhtumusel tegemist asja või õiguse valdamisega.

3) Niihästi omaniku kui kõrvalise isiku vastu tee kasutamise puhul naabri-õiguse alal. Sel juhtumusel on tegemist õiguse valdamisega. Naabri nõudmine tee määramise üle, kui see tänini puudus, nõndasama ka maaomaniku vaidlus oleva tee kasutamise vastu alluvad üldkohtule.

¹⁾ Ts. K. S. § 1806 p. 2 ja 3 ettenähtud nõudmised on oma aluse poolest ühemõistetelised; mõlemat liiki nõudmiste alus on valdamise rikkumine, nagu näha B. E. S. §§ 684, 692, 1089 ja 1100 vastastikku seadmisest.

Eratarvituse teede asjades on omakaitse lubatud valdamise rikkumise ja süütegevuse puhul B. E. S. § 683 ja N. S. § 101 põhjal juhtumustel ja tingimustel, mis ettenähtud tähendatud §§.

IV. Vajadus üldtarvituse teede registreerimises.

Missugused on üldtarvituse teed, selles puudub sagedasti tarviline selgus ja arusaamine. Kahtlust ei ärata teed, mida üldises teetegemise korras sillutatakse; selgus puudub tegemata teede kohta, nõnda nimetatud külavahe- ja põlluteede kohta. Teed, mis karjamõisatest, üksikutest kohtadest ja küladest kõrgemat liiki teedele välja käivad, olid Vene ajal Eesti kubermangus tuntud kõrvaliste kirikuteede nime all (teid, mis rüülimõisatest kirikute juure viisid, nimetati pea-kirikuteedeks). Liivi kubermangus nimetati neid erateedeks. Neid loeti üldtarvituse teede hulka ja neid hoiti korras üldise valla teetegemise naturaalkohustuse arvel. On aga siiski leida teid, mille pikkus paljude verstade peale ulatab, mis ainult looduslikud teed on, ilma tegemise tundemärkideta. Need on üksikud külade- ja taludevahelised, põlluvõi karjamaa-, heinamaa- ja metsateed, mis küll üldtarvituse teed on, aga mida üldiste naturaalkohustuste arvel ei parandata. Nende teede tarvitamises ja kaitses tuleb kõige rohkem arusaamatusi ette. Maaomanikud takistavad läbisõitu, kuna politsei, lugedes neid eratarvituse teedeks, vahele ei sega. Selle tõttu, et teede asjas selgust ja kindlust luua, tuleks kõik üldtarvituse teed, ilma erandita, registreerida. Registreerimine tuleks panna maakonnavalitsuste peale, kes selle läbi viiksid vallavalitsuste ja politsei kaastegevusel. Nimekirjad ja nende täiendused ja muutused tuleksid välja kuulutada Riigi Teatajas. Sealjuures asjast huvitatud isikutel jääks õigus vaidlust tõsta administratiivkohtukorras üksikute teede nimekirja ülesvõtmise või nimekirjast väljajätmise vastu.

Sõjaväe distsipliin.

Hiljuti oli Sõjaväe ringkonna kohtus ja Riigikohtus harutusel kolonel Schmidt'i asi, keda süüdistati S. N. S. § 105 põhjal, mis heledat valgust heidab küsimuse peale, keda praegusel ajal sõjaväe distsipliini käsitavad, mõistavad ja teostavad need kõrgemad vabariigi võimud, kelle kätte on usaldatud meie noore rahvaväe korraldamine ja kasvatamine. Igal ühel on arusaadav, et sõjaväe distsipliin on meie rahvaväe eluküsimus, tema hing, millest oma kord oleneb meie rahva ja riigi saatus, mispärast sõjaväe distsipliini peale peab vaatama kui ühe õrnema ja väärtuslisema elemendi peale meie õigusriiklises eluolus.

Mainitud kolonel Schmidt'i süüdistusasi ise on üldjoontes järgmine. Jätan tema kirjeldusel kõik kõrvaljooned ära, mis tähendatud aine enese kohta tähtsusetu on.

6. jalaväe polgu ülem kolonel-leitnant Schmidt, kes Pärnu linna garnisoni ülema kohuseid täitis, rentis nimelt kinoteatri „Ideali“, mille sissetulekud tema oma äranägemise järgi tarvitas garnisoni otstarbeteks, milleks sõjaväe kinnitatud eelarves krediite ei olnud määratud, näit.: garnisoni spordiplatsi rentimiseks, spordi- ja õppeabinõude muretsemiseks, ohvitseride kogule esituse kuludeks, sõdurite meelelahutuseks jne. Rendileping kinoteatri „Ideali“ omanikkudega oli tehtud kolonel-leitnant Schmidt'i isiklisel vastutusel ja selle kasutamine sündis samuti tema riisikul. Sõjaväe Varustus Valitsuse poolt temale selleks mingisuguseid summasid antud ei olnud. Garnisoni sõduritel oli tehtud hulk maksuta kohte kinoteatris, kuna eraisikud maksma pidid. Asi läks aineliselt hästi. Sajad tuhanded margad said teenitud selle ettevõtte kasutamise läbi ning tähendatud otstarbeteks väljaantud, mis juures kol.-leitn. Schmidt mingisugust tasu oma töö eest sellel alal ei saanud. Kuid asjale tuli ootamata lõpp. 3-da diviisi ülem, kindralmajor Tõnisson oli ka selles teatris käinud, ei olnud selles valitseva korraga mitte ra-

hule jäänud ning andis 3. jaanuaril 1922 a. päevakäsu nr. 2 välja, kus tema muu seas käseb: kutsuda kokku komisjon 6. jalaväe polgu, diviisi staabi, Pärnu linna valitsuse ja Pärnu linna politsei esitajatest, kes kindlaks määraks oma aktiga inimeste arvu, mida kino etendustele tohib sisse lasta, missugune akt pidi temale esitatud saama kolme päeva jooksul (päevakäsu § 3) ning peale selle pidi kino raamatupidamine revideeritud saama komisjoni poolt, kuhu kuulus esimehena polkovnik Sikka ja kaks liiget: üks diviisi staabi ülema ja teine 6. jalaväe polgu ülema kol.-leit. Schmidt'i nimetusel. (Sama päevakäsk § 4). Selle peale esineb kol.-leit. Schmidt raportiga 4. jaanuarist m. a. diviisi ülema ees, kus tema seletab, et nimetatud garnisoni kino töötab tema isiklisel jõupingutusel kui ka vastutusel, et tema võib sellepärast kino summasid tarvitada oma äranägemise järele ning ei käi see ettevõtte sellepärast seaduse põhjal ülemuse kontrolli alla. Sellele lisab veel kol.-leit. Schmidt juurde: „Kui aga Teie, härra kindral, kinoasjaajamisest huvitatud olete, siis olen mina valmis igal ajal Teie nõudmise peale dokumendid kino tegevuse ja puhtakasu üle ettenäitama, kuid ei lepi komisjoni määramisega, sest et kino ei ole mitte riiklik asutus, vaid minu isiklik algatus.“ Edasi seletatakse raportis, et kino kulud kuus on keskmiselt 110.000 marka, et sellepärast „siis ei saaks kino ennast kunagi ülevalpidada, kui eraisikutele piletisi müüa ainult platside arvu järele, sest et siis oleks mina kui kino vastutaja mõne päevaga pankrotis.“ Raport lõpeb sõnadega: „Kõike seda arvesse võttes palun Teid diviisi päevakäsk nr. 2 §§ 3 ja 4 muuta nii, et kino täiesti eksisteerida võiks ja anda luba revideerimise komisjon minu poolt määrata, sest mul on tarvilik revideerida kino asjaajamist terve aasta eest, sest kino korraldaja leitnant Sööt on vastutaja kõige pealt minu ees.

Alus: „Sisemäärustik § 6 ja 1 märkus.“

Lubatagu mul asjakäigu kirjelduse vahel seda põhjaneva tähtsusega seadust käesoleva küsimuse kohta kohe siin osutada, sest et see seletab järgnevat sündmuste arenemist. Seadus ütleb: „Sisem. § 6 (vastavas osas) Alamad peavad tõrkumata (vastu vaidlemata) oma ülemate sõna kuulma ja täitma, kõik nende käsud, peale ilmsi kuriteoliste.“ Ja märkus 1: „Kui alam saab aru, et temale antud käsk kuriteoline on, siis kannab ta sellest ette viibimata järgmisele ülemale alluvuse korras, aga kui tema saadud käsu arvab seaduse vastase või kahjuliku olevat, siis kannab ette sellest ülemale, kes käsu andis, aga kui antud käsk korratud saab, siis täidab selle tõrkumata (vastu vaidlemata).“

Nagu asjas olevatest kol.-leit. Schmidt seletustest näha, oli tema 4. jaanuari hommikul staapi minnes leidnud sääl ülevaltähendatud diviisi ülema päevakäsu nr. 2, mida ta veel läbi lugeda ei jõudnud, kui polkovnik Sikka tema kabinetti sisse astus ja nõudis kino raamatupidamise revideerimist, mille peale tema, Schmidt, vastanud polk. Sikkale tunnistajate juuresolekul, et tema tahab enne revideerimist kino asja kohta diviisi ülemaga läbi rääkida, mille peale polk. Sikka lahkunud. Siis kirjutas Schmidt ülevaltähendatud raporti. Schmidt kinnitas hiljem antud seletuses selle raporti juurde, et „mina oleks Sisemäärustikus § 6 m. 1 ettenähtud korras kahtlemata ka diviisi ülema käsu täitnud, kuid diviisi ülem oma käsku ei korranud, vaid saatis 9. jaanuaril juurdlust tegema, süüdistades mind käsu mitte täitmisel.“ Sellele järgneb kindral Tõnissoni ettekanne Sõjaministrile, siis viimase kui ka diviisi ülema ettekirjutuse põhjal revisjoni komisjoni töö, kellest esimehena nimetatud polk. Sikka, kes seekord 3. diviisi käskude täitja staabi ohvitser oli, osa võttis, sellele järgnes eeluurimine, siis ametlik süüdistus sõjaprokuratuuri poolt selles, et Schmidt tema poole pööratud diviisi ülema ülevalpool tähendatud käsku teadlikult mitte ei täitnud, siis Schmidt süüdlaseks mõistmine sõja ringkonna kohtu poolt

sama süüdistuse alusel, millest eriti selleks ad hoc sõjainistri päevakäsuga määratud ajutised liikmed: sõjaringkonna ülem kindralmajor Unt ja sõjakooli ülem kolonel Marder osavõtsid, kes Schmidt S. N. S. § 105 põhjal otsustas teenistusest väljaheita, siis Schmidt edasikaebus Riigikohtule, kes 28. veebruaril s. a. sõja ringkonna kohtu otsuse tühistas ja süüdistusaja Schmidt vastu ära lõpetas, kuna tema Schmidt tegevuses mingisugust kuriteo koosseisu ei leidnud.

Nii lühidalt asja faktiline külg, niivõrd kui see meid meie probleemi lahendamisel huvitada võib. Sellest selgub, et meil niisuguse esimese järgu tähtsusega küsimuses, kui sõjaväe distsipliin, kaks oma vahel lepitamatus vastolus seisvat arusaamist esitatud on. Ühel pool kindral-major Tõnissoni, sõjainistri, sõjaväe prokuratuuri ja sõja ringkonna kohtu vaade sõjaväe distsipliini kohta, mida järgmiselt võiks iseloomustada: Sõjaväe distsipliin põhjeneb alama tingimatu alistuvusele ülema tahtmisele, mis väljendub viimase käskudes esimesele, kes neid viibimata, tõrkumata ja vastuvaidlemata täitma peab, teine vaade sama küsimuse peale, mida esitab kol.-leitnant Schmidt, kelle vaadet meie vabariigi kõige kõrgem kohtulik võim õigeks tunnustas, seisab selles, et sõjaväe distsipliin ei nõua mitte sarnast automaatlist ülemuse käsu täitmist alama poolt, et see käsk ise ainult teatud seaduses ette nähtud eeldustel alamale kohustav on, et on sarnaseid ülemuse käskusid, mida alam täita ei pruugi ja ei tohi ja on teisi, mille kohta tema õigustatud ning kohustatud on enne käsutäitmist oma arvamist avaldama ja millede täitmine temale sunduslik on ainult pärast teatavatel tingimistel. Ei saa salata, et ajalooliselt vaadates esimene vaade täiesti põhjendatud on ja aeg olemas oli, kus see ka seaduseandluses maksis. Kui ka seaduse tähe seisukohalt Vene sõjaväes teine distsipliini mõiste maksma oli pandud, tegelikult valitses aga täies ulatuses endine ajaloolik vaade distsipliini nõuete

peale tema tegelikkude teostajate juures Vene sõjaväes edasi, kuni suur ilmasõda ise ja temale järgnev revolutsioon nii hästi Vene sõjaväe enese, kui ka temas tegelikult valitsevad distsipliini mõisted ära hävitas. Selle vaate esitajate seisukohalt vaadates on see iseenesest mõistetav, et ülemuse käsk almale püha ja puutumatu peab olema, et temal mingisugust õigust ei ole seda kuidagi arvustada, vaid peab seda ainult täitma. Meie kõrgemad sõjaväelased, kes meie praeguses rahvaväes tooniandvat osa etendavad, on kõik oma oskuse, kasvatused kui ka vaated distsipliini peale Vene ennerevolutsioonilise sõjaväe vaimlises õhkkonnas omandanud ja ei ole imeks panna, et nemad neid vaateid, mida nad ise õigeks peavad, ka meie oludes maksma soovivad panna. Täie kõlblise pahameelega kirjutab sellepärast kindral Tõnisson omas diviisi päevakäsus 5. jaanuarist 1923 a. nr. 3: „Mina teenin sõjaväes üle 25 aasta. Olen sõjaväe teenistuses kaks revolutsiooni üle elanud, kuid ühtegi juhtumist ei ole ma ennem näinud ega kuulnud, et Sisemäärustiku 6. paragrahvist keegi aru poleks saanud. Isegi vaimliselt vähe arenenud Vene küla poisid (meie harvendus) on selle § mõttest alati õieti aru saanud ja ei ole, niipalju kui minul nendega kokkupuutumist on olnud, selle § vastu eksinud. Ka Eestis ei ole, minu teades, sellest § arusaamine mingisuguseid raskuseid ja arusaamatusi tekitanud.“ Niisuguse kõlblise pahameelega võib ainult inimene kõneleda, kes oma subjektiivsest õigusest täiesti kindunud on. Niisugune vaade sõjaväe distsipliini peale tekkis Euroopas ja eriti Preisi sõjaväes, mis Vene sõjaväele ikka autoriteetlikuks eeskujuks on olnud, sel ajal kui ilmas hoopis teised sotsiaalsed ja poliitilised olud valitsesid, kui rahvas kui teatav üksus puudus ja kui ta veel üksikutesse erinevatesse seisustesse ja huvide ning õiguste rühmitustesse jagunes. Sel ajal maksid ka sõjapidamise alal teised põhimõtted ja taktika. Lahinguid löödi suurte koondatud hulkadega, lahingu väli pidi ise

võimalikult tasane olema, mis soodustas suurte kogude liikumist. „Arusaadav, et isikline, individuaalne soldati väljaarendamine, tema intelligents, leidlikkus, harjumused, tema vaimlised võimed täiesti kasutud olid. Sõjaväe peale vaadati kui masinate peale, või kui elava kindluse peala, mis pidi võimalikult kauem hävitavale vaenlase tulele vastu panema, mitte pealetungimise hoos ja jõus ei otsitud edu põhjuseid, vaid ennemine massi passiivses inertsuses. Kuhu poole pidi niisugustel tingimistel püüdma distsipliin? Jättes kõrvale moraalsed elementide väljaarendamise soldatis, pidi distsipliin tema tahtejõu allaheitma harjumusele jääda igal tingimisel ja igasugustel lahingu oludel sõjaväe ridadesse, sundida teda kõike oma tähelepanu koondama mehaanilise püssilaadimise ja laskmise kiiruse peale; et oma teenistuse otstarbet täita pidi soldat muutuma automaadiks, kes kudagi viisi ärarippuv ei oleks lahingu muljetest. Niisugustel loomuvastastel nõudmistel pidid ka selleks loomuvastased abinõud tarvitatud saama: soldatit õpetati hommikust ööni kõiksugu võtetele, aga tema vaba aega tarvitati sõjariistade, riiete ja jalanõude puhastamiseks. Kõige vähemaid minetusi karistati viibimata ja karistused olid kõige karmimad — ihunuhtlus loeti kergemate hulka“ (kindr.-major Pusõrewsky) „Kohuse tunde asemel kasvatati soldatis süstemaatiliselt hirmu karistuste ja ülema ees“. „Valve soldatite järele oli sõjaväelise elu tsentraal ülesanne. Teisiti pealegi ei võinud see ollagi, kui miski asi sõjaväge riigi huvidega ei sidunud, kui ainult hirm kepi või võlla eest pidas soldatit lipu all“ (P. Gudima Levkowitz). „Niisugustel tingimistel pidi vahekord ülemate ja alamate vahel koonduma loomulikult nõudmiseks, et alamad täielikult ja tingimata ülemate käsule alistuksivad, mispärast see tunnus sai ainukeseks sõjaväe distsipliini määravaks mõisteks. Soldati individuaalne väljaarendamine oli tarbetu, oli vaja soldat-automaat, pidi tema isik mahasurutud saama, pidi tema aktiivsed püüded sumbutatama, sest et temal

oli ainult üks aktiivne soov — põgeneda. Kõige parem abinõu selle vastu oli — eden-
dada hirmu. Ja mida lähemal seisis hirmu
objekt, seda parem. Kasvatuse abinõuna
eelistatakse keppi, mida Friedrich II sõnade
järelle soldat rohkem pidi kartma, kui vaen-
lase kuuli. Teadlik alistuvus ülemale, kes
omakord ainult kõige kõrgema ülema taht-
mist ja käskusid peab edasi andma, ei või-
nud aset leida. Selle asemele astus, mitte
arvustav alistuvus ülemale, mis hirmu, kepi
peal põhjenes“ (Prof. Kusmin Karavajev).
Kes Vene sõjaväe olusid ise tegelikult tundis,
teab et ülevaltähendatud ajalooline sõjaväe
distsipliini määrav vaimline õhkkond seal mu-
tatis mutandis edasikestis kuni suure ilma-
sõja ja revolutsioonini. Sama karmus sõnas
ja teos ümberkäimises alamaga, sama orjalik
hirm ülema ees. Olid ju küll olemas mingi-
sugused seadused, mis distsipliini mõistet
pidid teistel alustel korraldama, määrused,
mis ülematele meelde tuletasid, et ka nen-
del suured kohustused nende kätte usalda-
tud alamate kohta olivad, mis kohustasid
nendega kui teadlikkude ja arusaajate ini-
mestega ümberkäima, kuid tegelikult valitses
vana vaim igalpool edasi, ülepääsematu lõhe
valitses sõduri ja ohvitseri vahel, mida tui-
mus ja umbusaldus ühelt pool ja kõrkus ja
toorus teisel pool sünnitasid. „Vaimliselt
vähe arenenud Vene küla poiss“ muidugi
midagi distsipliini mõttest, nagu see temale
tundmatute ja arusaamatute seaduste põhjal
olema pidi, ei taipanud, slaavilasele omase
passiivsusega alistus tema vastuvaidlemata
iga ülema tuju ja tahtmise alla. Et mingi-
sugune märkus 1 Sisemäärustiku § 6 juurde
käis, sellest kui ta seda ka kuulis ei mõist-
nud tema midagi, ammugi et tema selle
tuuma ja ulatust oleks hinnata suutnud, sel-
leks olid tema vaimlised võimed liig nõrgad.
Kui silmaspidada Venemaa arenemiskäiku,
tema üld poliitilist, sotsiaalset ja rahvuslist
ilmet, siis on niisugune nähtus täiesti arusaad-
dav. Õhtu Euroopas oli elu igas suunas kii-
rest edenedes Prantsuse suure revolutsiooni
idustavate aadete alusel. Suur Vene unistas

aga oma endist elu edasi, andudes oma tead-
likkudes elementides panslavismi aadetele,
kuna alumine kiht, 90 protsenti kogu rah-
vast oma vaimlise arenematusse pärast kõi-
gest sellest kaugel eemal seisis, ainult oma
pool vegetatiivset elu kiratsedes. Mujal maa-
ilmas edenes inimene kiireste väärtuslikeks
teadlikuks individuumiks, vabanedes kõiksugustest
takistavatest ajaloolistest, poliitilistest ja
sotsiaalsetest köidikutest ja eelarvamistest.
Suur Vene rahvas, elades Venemaa piirita
laiadel legendikkudel ja ääretumates metsades
püsis sisuliselt oma endistes primitiivsetes
oludes, selles olekkonnas, mida aastasadasid
vältav pärisorjus oli loonud, põlatud ja
eksploateeritud oma ülemkihist, kellel
reaalne arusaamine oma rahva hingeelust ja
ajaloolistest tarvidustest ja ülesannetest
puudus. Pärisorjuse kaotamine, mis võrdle-
misi hiljuti alles teostus, kui ka teised välis-
poliitilised sündmused ei jõudnud kuni vii-
mase ajani veel mitte seda suurt vegeteerivat
kogu liikuma panna, ega teda moodustavatesse
üksikutesse isikutesse teadlikku elu puhuda.
Nii kestis see Vene revolutsioonini, kus
välistel põhjustel vabanenud ori mäsama
hakkas ja omat moodi nüüd edasi kiratseb
uue ülemkihi raudse rusika all.

Kõik tähendatud üldtingimised muutunud
sotsiaalses ja riiklises elus ei jätnud omakord
mõju avaldamast ka sõjaväe distsipliini mõiste
väljaarendamisele mujal maailmas. Jena all
varises kokku Preisi suur ja kuulus sõjavägi.
Preisi kindralid, kes põlgtusega Napoleoni
uue rahvaväe kui mingisuguse distsiplineerimata
halvasti varustatud „Lumpenpack'i“ peale
alla vaatasid, pidid kibedusega oma saatuslist
eksitust tunnustama. Aga igalpool tehti
nendest uutest teadumustest tarvilised
järeltõlked, hävitati vana või moodustati
ümber, korraldati, uuendati, viidi kokkukõl-
lasse uue elu nõudmistega. Sõjaväes rajati
distsipliin ja sõjapidamise taktika uutele
alustele. Pandi kõigesuuremat rõhku üksiku
soldati kui individumi isiklisele väljaarendamisele,
soldati intellektuaalsed ja moraalsed
omandused, tema iseseis-

vus, tema arvustuse- ja otsustamisevõime, mida enamalt peeti asjatuks või kogu- ni kahjulikuks vana distsipliini seisukohast, kõik see pidi olema uue sõjaväe distsipliini aineks ja väljaarendamise otstarbeks.

Muutunud olud ja vahekorrad rahvaste poliitilises ja sotsiaalses elus moodustasid sõjapidamise alal uue taktika, kujundasid ka uue distsipliini mõiste sõjaväe sisemises elus. Nagu ennegi oli distsiplinaar vahekorra aluseks ülema õigus käskusid anda ning alama kohus neile alistuda ja neid täita. Kuid sellesse küsimusse, missugune see ülema käsk ise olema peab, mis tingimata täidetav on alama poolt, oli arenev elu tähtsa korrektiivi toonud. Enne tsiteeritud prof. Kusmin-Karavajev, kauaaegne autoriteetlik õpetaja vene sõjaväe juriidilises akadeemias, kus tema juhatusel mitu põlve vene juhtivaid sõjaväelasi oma kasvatusel on saanud, defineerib oma õperaamatus: „Военно-уголовное право“ seda mõistet järgmiselt: „Sõjaväeline käsk on niisugune alama poole pööratud ülema nõue, mida see on kohustatud täitma“. Teiste sõnadega: mitte igat käsku ei ole alam kohustatud täitma, mida ülem temale annab, vaid selleks peavad käsul enesel teatavad omadused olema. Käsk peab olema niisugune, milles teostub rahvaväe kõrgema juhi autoriteetlik tahtmine, olgu see rahvas ise või tema nimel toimiv seadusline asutus või isik. „Ülema õigus käskusid anda põhjendab ainult selle peal, et tema teostab kõrgema juhi nõudeid. Nende nõuete elluviimine on hädatarvilik selleks, et teostada sõjaväe tegevuses ühise tahte aadet. Aga sellepärast on tarvis, et nõudmine, mida ülem alamale esitab, rahuldaks kohustavuse tingimusi, 1) tema peab oma sisu poolest teenistuse kohta käima, s. o. teenistuse vahekordade alasse kuuluma ja 2) tema ei tohi mitte vastolus olla kõrgema juhi abstraktsete nõudmistega s. o. seadusega“ (Prof. Kusmin-Karavajev, säälsamas). Konkreetselt rääkides: ülema käsk, mis neid tingimusi mitte ei täida, s. o. mis mitte ei ole teenistuse alal antud, kui ka käsk, mis on seaduse vastane,

ei ole mitte niisugune nõue, mis alamale kohustav oleks. Seletuseks mõned näitused: ütleme ülemale ei meeldi, et alamal maja on või et see maja teatavas kohas on ja ta annab temale käsu seda ära müüa, või maha lõhkuda. Kas peab alam seda käsku täitma? Muidugi mitte, ütleb küll igauks, see ei puutu teenistusse. Samuti vastaks igauks, kui ülem revisjoni komisjoni nimetaks et järel vaadata lasta, kui palju isiklist raha alamal tema päralt olevas rahakapis on ning käsu annab alamale seks oma rahakappi avada. See mida kindral Tõnisson nõudis kolonel Schmidt käest komisjoni nimetamisega, mis kinoteatrit pidi revideerima, mis mitte sõjaväeline asutus ei olnud, mille jaoks riigi poolt mingisuguseid summasid ei olnud määratud ja mis ainult Schmidt isiklikul vastutusel ja riisikul töötas — see näitus kuulub oluliselt samasse liiki. Või kui näit. ülem oma alamale käseb: minge ja ütlege linnavalitsusele, et tema viibimata, kolme päeva jooksul kasarmute ehitusega peale hakkaks ja kui ta seda ei tee, siis käsen teid areteerida linnapead ja kassapidajat, konfiskeerida linna kassa ja ise kasarmut ehitama hakata. Kas oleks niisugune käsk alamale sunduslik? Muidugi mitte. Aga kui kindral Tõnisson käseb kolonel Schmidt komisjoni kokku kutsuda — ajal kus sõjaseadus kaotatud ja maksavad kõik harilised kodanlised vahekorrad, ja rahu- aegsed seadused ning korraldused, komisjoni kuhu kuuluvad liikmetena Pärnu linnavalit- suse ja linnapolitsei esitajad, selleks otstar- beks, et eraasutusena töötavas kinoteatris äramäärata vastava aktiga kolme päeva jook- sul, kui palju inimesi võib kino etendustele lasta, siis liigub see käsk samas õhkkonnas oma sisu järele. Aga kui linna või politsei esitajaid mitte ei tule ja põhimõttelikult keelduvad seda tegemast, kuda võib siis niisugust käsku kolonel Schmidt täita, pea- legi kolme päeva jooksul. Käsk peab ju ometi niisugune olema mis oma iseloomu poolest täidetav on. Kas tohtis tema siis saadud käsu täitmiseks mingisuguseid surve abinõusid nimetatud tõrkuvate isikute suhtes

tarvitusele võtta ja missuguseid? Kas oleks võidud teda käsu mittetäitmisel süüdistada, kui ta seda mitte ei oleks teinud? Kas ei olnud sellepärast siis mitte kolonel Schmidt just Sisemäärustiku § 6 märkus 1 põhjal kohustatud oma ülema tähelepanu niisuguse käsu peale pöörama ning paluma selle muutmist, kaitstes selle juures seaduse mõistet ennast, kui ka oma ülema autoriteeti, kes ju ka kui inimene eksida võib ja kas ei olnud see ülem siis ka mitte oma kord kohustatud oma puudulist käsku veel kord revideerimise alla võtma? Ma arvan ka nende küsimuste peale ei ole raske vastuseid anda just meie praeguse sõjaväe distsipliini huvides.

Eelpool tähendatud teoreetiliste harutustega on ka täielises kokkukõlas meie praegune maksev seadus. Distsiplinaar Seadustiku § 1 määrab ära, et sõjaväe distsipliin seisab kindlas ja täpsas reeglite täitmisel, mida sõjaväe seadused ette kirjutavad. See kohustab täpsalt ja vastuvaidlemata täitma ülemuse käskusid, mis juures ülem ise oma käsu tagajärgede eest vastutab (§ 2 samas S.), teeb aga sellejuures tähtsa märkuse: „peale nende juhtumiste, mis sõjaseadustes nimelt on ettenähtud.“ Ja Sõja Nuhtluse Seadustiku § 69 ütleb: „Kuriteoliseks ei loeta tegu, mis on korda saadetud seaduse täitmiseks, ega ka tegu mis on tehtud käsu täitmiseks, mida ülem on annud, kui käsk oli antud teenistuse alal ehk kui alam seda selleks pidas ja kui alam ei taipanud ettekirjutatud teo kuriteolisust“. Ja vastavalt sellega määrab enne tsiteeritud Sisemäärustiku § 6, et alamad ei pea täitma oma ülemate ilmsi kuriteolisi käskusid. Vastavalt nende seaduste määrustega seletas ka Vene Pea Sõja Kohus (1893 a. № 62 ja 1889 a. № 95) et sõdurid, kes varguse toimepanid oma ülema, alamohvitseri, käsul, karistuse alla langevad, samuti noorte nekrutite õpetaja, kes neid peksis oma ülema, vanema alamohvitseri ja vanema õpetaja käsul. Ja ühes kolmandas otsuses seletas sama kohus (1877 a. nr. 100), et

vastutusele ei või võtta alamohvitseri, kes oma ülema ohvitseri käsku mitte ei täitnud, kes teda käskis aresti minna sel ajal kui see alamohvitser karauli ülema kohuseid täitis, sest et käesoleval juhtumisel ohvitseri — ülema käsk ise mitte seaduspärane ei olnud. Hoopis teist keelt rääkis omal ajal Peeter Suure sõjaväe seadustik, mille artikkel 29 järel alam ilmtingimata pidi igat käsku ilma erandita täitma, olgu see missugune tahes, mis juures aga ülem ka üksi vastutuse selle käsu täitmise eest kandis.

Praegu tähendatud seadusi, kui ka enne mainitud Sisemäärustiku § 6 märkust arvesse võttes on küll vastuvaidlemata selge, et seaduse mõtte, kui ka sõna seisukohalt vaadates alam õigustatud ja kohustatud on vahet tegema käskude vahel mida tema täitma peab ja käskude vahel, mida tema täita ei tohi, käskude vahel mis on seaduslikud, kuriteolised, seadusvastased või kahjulikud, et tema tegema peab ja täit vastutust selle eest peab kandma, kuida tema seda teeb, et alam kui ka ülem ühte viisi huvitatud peavad olema, et käsk ja selle täitmine oma otstarbet peavad täitma, et nemad mõlemad teadlikult oma parema tundmise järel peavad oma kohustusi täitma, üks teist selle juures toetades ja, edustades ja teenides sama kõrgemat juhti oma rahva ja isamaa geeniust, kelle tahtmise avaldajad ja teostavad organid nemad mõlemad on, ühte liitudes ühiseks orgaaniliseks koostöötamiseks. Mina jõuan lõpule. Pööran veel kord tagasi asja juurde millest algasin ja teen mõned tarvilised järeldused kui inimene ja kodanik, üks neist paljudest, kellel on kallis meie väike kodumaa ja rahva tulevik. Kolonel Schmidt'i asi, kui hulk teisi sarnaseid nähtusi viimastest aastatest, näitavad, et meie sõjaväe distsipliin, nii nagu seda meie mõõduandvad võimud meie rahuaegses rahvaväes kultiveerivad, õige palju soovida üle jätab, et temas lopsakalt edasi elab ja omapäraseid õisi ajab see vana Vene vaim, kelle kohta ajalugu juba oma otsuse on teinud ja

milles suur hädaoht ka meigi tulevikule peitub. Nii pea kui vahekorrad ülemate ja alamate vahel laiali kistakse, hävineb sõjaväe vaim, asi mis suure vene sõjaväe ära hävitas ja revolutsiooni ajal end hirmsasti kätte maksis. Kolonel Schmidt, üks meie vapramatest meestest ja vabadussõja kangelastest, tagandatakse ametist, kahtlustatakse, süüdistatakse, mõistetakse süüdi ja teenistusest väljaheitmisele kuriteo eest, mida olemaski ei olnud seaduse seisukohast vaadates. Ja kohtumõistmine tema üle ise sünnib hoopis iseäralistel tingimistel. Tema asja harutamiseks nimetatakse sõjaministri päevakäsuga nr. 4731—1922 a. erilise koosseisuga kohtu kolleegium, millega selgeid seaduse norme rikutakse, mis Sõja kohtupidamise seadustiku § 28 ja t. on ette nähtud, ja mis kohtualust peavad kindlustama, et kohtu tema üle peetakse erapooletult ja õiglaselt. Revisjoni komisjoni esimeheks, kes kolonel Schmidt tegevust uurima peab, määratakse sõjaministri ja kindral Tõnissoni ettekirjutuste põhjal polkovnik Sikka, kellel suured teened Vene enamlikes sõjaväes. Ajakirjanduses ilmunud teadete põhjal, mille vastu polkovnik Sikka kuidagi ei ole reageerinud, on tema 1919 a. suvel s. o. meie vabadussõja ajal punasesse väkke astunud ja 623-da kütipolgu ülemaks nimetatud, mis ka Narva väerinnal meie vägede vastu võitles, kus ka kolonel Schmidt oma polku juhatas. Vähe hiljem nimetatakse tema Kroonlinna kindluse maakaitseväge ülemaks ja sama aasta sügisel Eesti vastu tegevuses oleva 7-da armee sõja kursuste ülemaks. On ju arusaadav, et niisugune hiilgav karjäär

punaväes mitte juhusline ei olnud. Hiljem, pärast meie vabadussõja lõppu ilmub ta Eestisse ja määratakse sõjaministri poolt vastutusrikastele ametitele meie sõjaväes, kus ta siiaani teenib. Missugune peab küll arusaamine olema sõjaväe distsipliini nõuetest, mis niisuguseid nähtusi võimaldab? Missugune meeoleolu võib küll meie sõjaväes olla, kui tal peaks uuesti tarvis olema oma kodumaad kaitsta, ida naabrite vastu, kui temal niisugused juhid saavad olema, keda ta ometi kõige parema tahtmise juures usaldada ei suuda? Mispärast lahkuvad meie paremad sõjaväelased üks teise järele teenistusest, mehed, kellel meie vabadussõjas kõdumatud teened? Kuda võib niisugustel tingimustel teostuda see suur ja sügav distsipliini põhimõte, mis on väljendatud distsiplinaar seadustiku § 4 ja mis kohustab sõjaväe ülemaid väljaarendama ja alalhoidma igas sõjaväelases teadmist ja tundmist selle erilise kõrge ülesande kohta, mis tema peale on pandud, kui oma rahva ja riigi kallimate varade, tema vabaduse ja kultuuri kaitsja peale.

Olen optimist. Olen seda ikka olnud, sellepärast usun ka kindlasti, et meie rahva geenius õigel ajal suudab õigeid mehi leida, kes suudavad meie lootusrikkas rahvaväes luua, õhutada ja arendada seda distsipliini, mis liidab kokku teda oma vahel kui ka tervet rahvast temaga üheks suureks organismiks, kes oma vabadust ja kultuuri kaitsta tahab ja suudab.

Kuid: Caveant consules, ne quid detrimenti capiat respublica.

F. Karlson.

Kohtute tegevuse arvustik 1922 a. Kohtupalat.

Kohtuasutuse nimetus	Oli 1 jaanuaril 1922 a. lõpetamata asju					Tuli juurde kuni 31. dets. 1922 a.					Kõik kokku	Nende hulgast oli sissetulnud				Lõpetati asju 1. jaanuarist kuni 31. dets. 1922 a.					Oli kohtuistungeid					Jäi lõpetamata asju 1. jaanuariks 1923 a.					Oli korrald. koosolekuid	Nendel arutati läbi a.	Kantselei jõudude arv.	Märkused	
	tsiviil	kriminaal	administrat.	hoiu	kokku	tsiviil	kriminaal	administrat.	hoiu	kokku		apellat. teel	kassats. teel	erakaeab. teel	revisjoni teel	tsiviil	kriminaal	administrat.	hoiu	kokku	I. veer. a.	II. veer. a.	III. veer. a.	IV. veer. a.	kokku	tsiviil	kriminaal	administrat.	hoiu	kokku					
Kohtupalat	255	156	—	27	438	554	406	—	156	1116	1554	763	—	353	—	402	419	—	117	938	31	29	26	42	128	407	143	—	66	616	89	1180	10	1.	Üldiseid koosolekuid oli aasta jooksul 36 ja nende peal arutati läbi 110 asja ja küsimust. 2. Tsviil asjade lahtris on näidatud ainult kõik nõudmise asjad, kuna kõik teised asjad hoiukorra asjana on näidatud.

Rahukogud esimese astme kohtutena.

Kohtuasutuste nimetus	Oli 1. jaanuariks 1922 a. lõpetamata asju					Tuli juurde kuni 1. jaanuarini 1923 a.					Kõik kokku	Lõpetati asju 1. jaanuariks 1923 a.					Oli kohtuistungeid 1922 a.	Jäi lõpetamata asju 1. jaanuariks 1923 a.					Oli korrald. koosol. 1922 a.	Nendel arutati küsimusi	Kantselei jõudude arv	Märkused
	tsiviil	kriminaal	administrat.	hoiu	kokku	tsiviil	kriminaal	administrat.	hoiu	kokku		tsiviil	kriminaal	administrat.	hoiu	kokku		tsiviil	kriminaal	administrat.	hoiu	kokku				
Tallinna-Haaps. rh.	431	171	64	681	1347	1057	656	570	757	3070	4417	990	455	613	680	2738	276	528	372	62	717	1679	160	3386	25	1091.
Tartu-Võru rahuk.	251	48	25	760	1084	560	1687	191	693	3131	4215	485	1677	145	494	2801	241	326	58	71	959	1414	251	3842	16	1225 otsustam. 16
Viljandi-Pärnu rah.	44	48	12	223	327	211	660	284	532	1687	2014	208	609	293	554	1664	188	47	99	3	201	350	91	1305	18	410.
Rakvere-Paide rah.	90	33	8	374	505	176	1736	71	468	2451	2956	149	979	66	301	1495	159	117	790	13	541	1461	146	2271	20	791 „ 688
Kokku	816	300	109	2038	3263	2034	4739	1116	2450	10339	13602	1832	3720	1117	2029	8698	864	1018	1319	149	2418	4904	648	10804	79	3517 „ 704

Rahukogud teise astme kohtuna.

Kohtuasutuste nimetus	Oli 1. jaan. 1922. a. lõpetamata asju					Tuli juurde kuni 1. jaanuarini 1923. a.					Kõiki kokku	Nende hulgas oli sissetulnud					Lõpetati asju 1. jaanuariks 1923. a.					Oli kohtuistungeid 1922 a.	Jäi lõpetamata asju 1. jaanuariks 1923 a.				
	tsiviil	kriminaal	administ.	hoiu	kokku	tsiviil	kriminaal	administ.	hoiu	kokku		apell. teel	kassats. t.	erakaeb.t.	revisj. teel	valvecorr.	tsiviil	kriminaal	administ.	hoiu	kokku		tsiviil	kriminaal	administ.	hoiu	kokku
Tallinna-Haapsalu rahuk.	304	218	—	—	522	1793	1410	—	—	3203	3725	2891	15	297	—	—	1514	1231	—	—	2745	174	583	397	—	—	960
Tartu-Võru	117	78	—	—	195	1361	1684	—	—	3045	3240	2793	47	204	—	1	1029	1512	—	—	2541	212	449	250	—	—	699
Viljandi-Pärnu	53	157	—	—	210	426	625	—	30	1081	1291	974	15	92	—	—	435	561	—	28	1024	123	44	221	—	2	267
Rakvere-Paide	44	39	3	—	86	463	668	—	—	1131	1217	1007	16	108	—	—	437	552	3	—	992	103	70	155	—	—	225
Kokku :	518	498	3	—	1013	4043	4387	—	30	8460	9473	7665	93	801	—	1	3415	3856	3	28	7302	612	1146	1023	—	2	2171

Tallinna-Haapsalu rahukogu ringkonna rahukohtunikude tegevuse aruanne.

Jaoskond	Oli 1. jaanuar. 1922. a. lõpetamata asju					Tuli juurde kuni 1. jaanuarini 1923 a.					Kõiki kokku	Oli kohtuistungeid 1922 a.					Lõpetati asju 1. jaanuariks 1923 a.					Jäi lõpetamata asju 1. jaanuariks 1923 a.					Kantselei jõudude arv.
	tsiviil	kriminaal	administ.	hoiu	kokku	tsiviil	kriminaal	administ.	hoiu	kokku		I. 1/4 a.	II. 1/4 a.	III. 1/4 a.	IV. 1/4 a.	kokku	tsiviil	kriminaal	administ.	hoiu	kokku	tsiviil	kriminaal	administ.	hoiu	kokku	
Haapsalu	32	130	1	2	165	284	1598	16	7	1905	2070	18	24	23	26	91	281	1416	13	7	1717	35	312	4	2	353	2
Lihula	2	1	1	—	4	246	791	19	1	1057	1061	20	18	24	25	87	247	791	20	1	1059	1	1	—	—	2	2
Rapla	3	2	1	—	6	233	1557	53	7	1850	1856	17	18	22	27	84	215	1518	52	5	1790	21	41	2	2	66	2
Raasiku	11	29	—	—	40	222	1209	54	—	1485	1525	22	32	28	32	114	218	1215	52	—	1485	15	23	2	—	40	2
Keila	42	172	6	—	220	406	1547	62	—	2015	2235	21	14	19	39	93	428	1716	68	—	2212	20	3	—	—	23	2
Tall. I.	110	280	—	4	394	571	2584	—	21	3176	3570	36	24	23	23	106	596	2588	—	21	3205	85	276	—	4	365	2
Tall. II.	—	—	—	—	—	371	3227	—	—	3598	3598	4	24	17	25	70	333	3086	—	—	3419	38	141	—	—	179	2
Tall. III.	138	303	—	3	444	817	1530	—	26	2373	2817	55	51	46	46	198	911	1771	—	26	2708	44	62	—	3	109	2
Tall. IV.	142	10	—	38	190	722	1824	—	245	2791	2981	33	20	10	14	77	700	1598	—	278	2576	164	236	—	5	405	2
Tall. V.	—	—	—	—	—	451	902	—	189	1542	1542	5	41	39	50	135	241	739	—	189	1169	210	163	—	—	373	2
Tall. VI.	374	498	1	34	907	1068	2246	1	8	3323	4230	21	18	16	21	76	1305	2586	2	39	3932	137	158	—	3	298	2
Tall. VII.	208	640	—	—	848	978	2022	—	3	3003	3851	40	16	22	37	115	1080	2762	—	—	3842	6	—	—	3	9	2
Tall. VIII.	—	—	—	—	—	100	857	—	—	957	957	5	43	36	32	116	77	651	—	—	728	23	206	—	—	229	2
Tall. IX.	—	—	—	—	—	126	1236	—	—	1362	1362	4	32	37	26	99	117	1216	—	—	1333	9	20	—	—	29	2
Saarem. I.	17	49	1	—	67	246	871	18	7	1142	1209	47	45	30	55	177	254	908	18	6	1186	9	12	1	1	23	2
Saar. II.	13	15	1	—	29	208	1265	32	—	1505	1534	25	34	25	38	122	212	1257	32	—	1501	9	23	1	—	33	2
Kokku :	1092	2129	12	81	3314	7049	25266	255	514	33084	36398	373	454	417	516	1760	7215	25818	257	572	33862	826	1677	10	23	2536	32

Kroonika.

Tartu Õigusteadlaste Seltsi aasta peakoosolek 17. veebruaril.

Juhatavad F. Karlson ja J. Jans, protokollib H. Sumberg.

Esimees F. Karlson kannab ette üldise 1922 aasta tegevuse aruande. Aasta algul oli liikmeid 56, aasta jooksul tuli juurde 8, lahkus surma läbi — 1 (E. Lehnbaum). Seega oli aasta lõpul 63 liiget. Neist asuvad 5 väljaspool Tartut. — Üldiseid koosolekuid on peetud 2, juhatuse koosolekuid — 3. Kõnesid on seltsis peetud 3: J. Uluots — „Eesti Vabariigi põhiseadus ja valitsuse kriisid“ (23 osav), K. Grau — „Mõned märkused U. N. S. üldosa kohta“ (20 osav.), O. Tief — „Kohtulisele vastutusele võtmine“ (23 osav.). Tähtsamatest Seltsi tegevusavaldustest oleks nimetada: Esimene õigusteadlaste päeva korraldamine 19. ja 20. apr., õigusteadlaste oskussõnade väljatöötamise jätkamine ja ajakirja „Õiguse“ väljaandmine. Oskussõnade komisjon on oma esialgse töö lõpetanud. Praegu on käsil revideerimine. Töö on laialine. Tuleb teha palju parandusi. Tööga loodetakse suveks valmis saada, nii et sõnastik võiks ilmuda käesoleva aasta sügisel. Suurt tööd ja vaeva on näinud selle töö juures lektor Veski.

Kassa aruande kannab ette laekahoidja P. Kann. 1922 a. sisse tulnud 20.764 mk,

02 p., välja läinud — 4.078 mk., 1. jaan. kassas — 16.686 mk. 02 p.

Järgneb ajakirja „Õiguse“ tegevuse aruanne. Aruande esitab toimetuse liige R. Rägo.

Kulud ja tulud on 298.582 mk. 50 p. tasakaalus. Kasu on olnud 39.898 mk. 50 p., mis on läinud eelmise aasta kahjude katteks. Ajakirja on trükitud 1000 eksemplaris. Laiali on läinud keskmiselt 650 eks., neist ajatellijatele — 179 eks. Lugejate arv on endise aastaga võrreldes kasvanud. Välja on antud lubatud 8 nummert. — Nõutakse järjest ka vanu aastakäike. Nii on siiaaani 1920 aasta numbrid 1000 eks. ümber läinud.

Revisjoni komisjon on kõik aruanded revideerinud ja nad leidnud korras olevat. Aruanded võetakse vastu.

Järgneb seltsi 1923 a. eelarve. Sissetulekuid on ettenähtud 43.224 mk.

„Õiguse“ eelarve esitab juhatuse. Väljaminekuid on ette nähtud 355.000 marka. Sama palju ka sissetulekuid, mille hulgas 100 000 m. abiraha riigilt.

Eelarve kinnitatakse.

Seltsi juhatusse valitaks 1923 aastaks: F. Karlson — esimeheks, K. Grau — tema abiks, P. Kann — laekahoidjaks, P. Beniko — abiks, O. Tief — kirjat., J. Jans — abiks. Juhatuses kandidaadiks — R. Rägo. Revisjoni komisjoni — J. Müller, A. Siska, P. Puusep.

Riigikohtu tegelus.

Riigikohtu ringkiri kohtuasutustele ametlike dokumentide ja ära kirjade väljaandmise korra kohta.

Antud 19. veebruaril 1923 a.

Nr. 284.

Kuna mitmed kohtuasutused, notarid ja teised ametnikud tihti dokumente välja annavad ebaselgete, mitteleotavate allkirjadega, ära kirjade valmistamisel ja väljaandmisel alg-

kirjade peal leiduvate allkirjade ära kirjutamise asemel ainult tühipalja tähenduse teevad: „allkiri“ ehk „allkirjad“ äratähendamata, kelle poolt algkiri on allakirjutatud, allkirjad aga igasuguste dokumentide juures olulise tähtsusega on, et otsustada võidakas, kas dokument on seaduslikult seaks võimustatud isiku kokkuseatud võimite, siis otsustas Riigikohtu üldkogu: ringkirjaliselt kõigile

kohtuasutustele ja ametnikkudele ette kirjutada: 1) väljasaadetavad ja väljantavad paberid ja dokumendid selgeltloetavate allkirjadega varustada, 2) ära kirjade väljaandmisel allkirjal leiduvad allkirjad ära kirjutada või tähendada, kes algkirjale on allakirjutanud; kõrvaliste asutuste ehk isikute poolt segaste ehk mitteloetavate allkirjadega varustatud dokumentidest ära kirjade valmistamisel tähendada allkirja asemel, et allkiri mitteloetav ja tundmatu on.

Administratiiv-osakond.

Kas Maakonna valitsus on õigustatud järelvalve korras vallasekretäri ametist tagandama, kui selle korratuse ja lohaka tegevuse tagajärjel tema ametialal väärnähtused ilmsiks tulevad, mis kuriteo tundemärke ei kannan?

Vastus jaatav.

Omavalitsuse Ajutise Järelvalve Seaduse § 10 järele on kõik seni maksvad omavalitsuse asutuste tegevuse järelvalve määrused, mis selle seaduse vastu käivad, oma maksuse kaotanud.

Selle seaduse §§ 5 ja 8 põhjal peab Maakonna valitsus, kui ta revideerimisel või muul teel saadud andmete põhjal vallasekretäri tegevuses seaduse rikkumist leiab, millel kuriteo tundemärgid puuduvad, sellest vastavale vallavalitsusele teada andma ja tähtaja seadusliku korra maksmapanemiseks määrama. Kui määratud tähtaja jooksul seaduse rikkumise kõrvaldamisest pole teatatud, on Maakonna valitsusel õigus pöörda kahe nädala kestes pärast nimetatud tähtaja lõppu sellekohase protestiga Administratiiv kohtusse ja seisma panna protesteeritud tegevust kuni kohtu otsuseni. Sama seaduse §§ 6, 7 ja 8 näevad ette valla omavalitsuste ametnikkude ajutiselt ametist tagandamise võimalust Maakonna valitsuse poolt, kui ametnik § 6 ettenähtud kuritegude eest kohtu alla on antud.

Sellest järgneb, et Omavalitsuse Ajut. Järelvalve Seadus ei näe ette neid juhtumisi, kui omavalitsuse asutus ei leia võimalikuks

asja huvides ametnikku oma tegevusse jätta pärast ilmsikstulnud kuritegusid, kuid enne kohtu alla andmist, ja neid juhtumisi, kus ilmsiks tuleb, et vallasekretär täitsa võimetu on oma ametikohustusi täitma.

Ei või oletada, et seaduseandja oleks tahtnud, et säärastel kordadel ametnikkudele võimalus antaks kuriteo jälgi kõrvaldada või uusi kuritegusid toime panna või jällegi lasta täitsa vilumatut ja töövõimetut sekretäri ametis edasi teenida, sest esimesel juhtumisel võib kaua aega mööda minna prokurörile teadaandmisest ametniku kuriteo kordasaatmise üle, kuni kohtu alla andmiseni, missugusel korral alles ametnikku § 7 põhjal ajutiselt tagandada võidakse kuni asja otsustamiseni kohtus, ja teisel juhtumisel ei või järelvalve asutusel seaduse § 5 antud õigus „protesteeritud tegevust seisma panna kuni kohtu otsuseni“ aidata, kui oskamata ja töövõimetu sekretär lihtsalt mingit tegevust ei avalda, mida võiks seisma panna.

1866 a. Valla kogukonna Seaduse § 30 annab õiguse ametnikke ja vallasekretäre säärastel kordadel ametitaitmisest kõrvaldada. See määrus ei käi Ajutise Omaval. Järelvalve Seaduse vastu, sest puudub määrus, et ainult kohtu alla andmise korral ametnikku võidakse ajutiselt ametist tagandada, ja tuleb seda seaduse määrust Järelvalve Seaduse § 10 põhjal kohaldada. Et see seaduse paragrahv veel maksev, on Riigikohus juba oma otsuses 16. XII. 1921 a. Jaan Rattase asjas (otsus nr. 63 — 1922 a.) seletanud.

(R. Adm. t. nr. 510 — 1922 a.)

Kes määrab avalikkude keskkoolide õpemaksu kindlaks?

Vene Sead. Kogu XII k. § 1494 põhjal määras sellesama seaduse § 1471 ja 1472 ettenähtud korras asutatud gümnaasiumides õpemaksu kindlaks kohaline pedagoogikanõukogu ja kinnitati õpemaks Haridusministeeriumi poolt. See seadus on ka Eesti Vabariigis maksev (Riigi Teataja nr. 1 — 1918 a.)

Aj. Admin. s. ja põhiseadus § 4). Pedagoogikanõukogu aset täidab meil Linna ja Maakonna koolivalitsus. Õpemaks peab kindlaks määratud olema enne koolitöö algust, et võimalik oleks seaduses ettenähtud tähtajal maksu sisse nõuda, see on, aasta algul — jaanuari- ja veebruari-kuul ja teise poole aasta eest augusti- ja septembrikuu jooksul.

(R. Adm. t. nr. 96 — 1922)

Kas avalikult mitte aruandva ettevõtte omaniku ja tema perekonnaliikmete töötasu arvel võib lisaärimaksualust puhaskasu vähendada?

Vastus eitav.

Riigi Ärimaksu Seaduse Käsitamise Instruktsiooni § 83 p. 2 lit. a järele avalikult mitte aruandva ettevõtte brutto-kasust ei või ettevõtte omaniku ja tema perekonnaliikmete töötasu maksustamise suhtes maha arvata.

(R. Adm. t. nr. 689 — 1922 a.)

Kellele alluvad kaebused Rahukogu Esimeeste korralduste peale mis perekonna abirahade, ametnikkude palkade jne. kinnipidamistesse ehk mitte-väljamaksmistesse puutuvad?

Vastus: Kohtuministrile.

Kohtuministeriumi tarvis määratud eelarvede summade peakorraldajaks on Kohtuminister, ja tema käes on järelvalve alamate eelarve summade korraldajate tegevuse üle. Üheks Kohtuministrile alluvaks alamaks eelarve summade korraldajaks teatava Rahukogu suhtes on Rahukogu Esimees. Sellepärast tuleb Kohtuministrile kaevata Rahukogu Esimeeste korralduste peale küsimuses tähendatud juhtumistel, aga mitte otsekohe Riigikohtule.

(R. Adm. t. nr. 370 — 1923 a.)

Missuguses korras antakse maksukohustastele tulumaksu asjus teadaanded maksuasutuste poolt kätte?

Vastus: Tulumaksu Seaduse § 87 ettenähtud korras. Tulumaksu Seaduse § 87 järele tulevad kõikisugused teadaanded tulu-

maksu asjus maksuasutuste poolt maksukohustastele kätte anda nende poolt ülesantud elukoha, kas nende enda või ehk nende äraolekul nende kodukondsete või majaperemehe allkirja vastu.

(R. Adm. t. nr. 1075 — 1922).

Kas linna omavalitsuse teenistusest lahkunud isik, kui linnavolikogu pärast tema lahkumist teenistusest on otsustanud linna teenijate palkasid tõsta ja ühtlasi seda palgakõrgendust maksuma panna möödäläinud aja eest, millal ta veel linna teenistuses seis, võib kõrgendatud palga vaheraha linnavalitsuselt nõuda?

Vastus eitav.

Isik, kes on linna teenistusest lahkunud, ei või nõuda, et teda veel linna teenijaks loetaks. Lahkumise momendist lõpeb tema teenistusvahetuskord linnaga, mispärast ei või ta enam omandada neid õigusi, mis pärastine linnavolikogu otsus linna teenijatele andis ehk anda võis, kui seda õigust otsekohe linnavolikogu otsuses endas ei ole ära tähendatud.

(R. Adm. t. nr. 613 — 1922 a.)

Kas Põllutöömisteriумil on õigus seaduslikus korras kinnitatud maasaajatele, kellele nende krundid kätte antud, kaarentnikke nende kruntidele määrata?

Vastus eitav.

Säärast Põllutöömisteriumi õigust ei näe ette Maaseadus, samuti mitte ka Maareformi teostamise määrused.

(R. Adm. t. nr. 317 — 1923).

Missugusel tähtajal võib riigi päralt olevate ettevõtete enampakkumise peale sellekohaste kuulutuste väljapanemist toimepandud saada?

Obroki Seaduse (V. S. K. VIII k.) § 74 põhjal peavad riigi päralt olevate objektide enampakkumise teel väljaandmise päev, niisama ka ligemad tingimused avalikult 1—6

kuud enne enampakkumist olema välja kuu-
lutatud. Väheha tähtaja juures on väga või-
malik, et mitte kõik huvitatud isikud õigel
ajal sellest teada ei saa; nemad ei saa tar-
vilikke samme võtta (näit. kaitsjoooni muret-
seda) ja neilt võetakse niiviisi võimalus enam-
pakkumisest osa võtta. Selle all võivad
kannatada mitte ainult eraisikute, vaid ka
riigi huvid.

(R. Adm. t. nr. 144 — 1922.)

*Kelle alla kirjutatud peavad Ev. Lutheri
usu koguduse eestseisuse nimel kohtule antud
kaebused olema?*

„Riigi Teatajas“ nr. 28/29 — 1919 a. aval-
datud Ajutise Valitsuse poolt 15. aprillil
1919 a. vastu võetud seaduse Ev. Lutheri
usu koguduste ajutise korralduse (seadus
nr. 71) § 1 järele on koguduse omavalitsuse
asutused: a) täiskogu, b) nõukogu ja d) eest-
seisus; § 14 järele seisab eestseisus koos
esimehest, tema abist, kirjatoimetajast ja
laekahoidjast, keda nõukogu oma liikmete
hulgast valib; kui tarvis, võib veel kaks
liiget valida, kelle ametid nõukogu ära mää-
rab. Eestseisuse esimees on ühtlasi ka nõu-
kogu esimees. Eestseisus on otsusvõimu-
line, kui kolm liiget koos on, nende hulgas
esimees ehk tema abi. § 15 järele on eest-
seisus koguduse väline esindaja, nõukogu
täidesaatev organ ja koguduse asjaajaja valit-
suse asutustes ja kohtutes. Sellest järgneb,
et eestseisuse poolt kohtule antud kaebu-
sel peab vähemalt kolm allkirja olema, nende
seas eestseisuse esimehe ehk tema asemiku
allkiri; kui aga kaebus väheha arvu eestsei-
suse liikmete poolt antakse, peab nende
poolt ette pandama eestseisuse antud volitus.
(R. Adm. t. nr. 231 — 1923.)

Tsiviil-osakond.

*Hoolekande-kohtu õigus hooldajaid ametist
tagandada.*

Tallinna hoolekande - kohus tagandas
1922. a. J. W. pärandusevara hooldaja A. S'i.
ametist, sest et A. S. kümmeaastast

tagasi Nuhtlussead. § 362. põhjal võltsimiste
eest neljakuulise vangistusega oli karistatud.
Tallinna-Haapsalu Rahukogu kinnitas hoole-
kande - kohtu otsuse. Hooldaja revisjoni-
kaebuse peale jõudis asi Riigikohtusse. —
Riigikohus leidis, et B. E. S. § 310 põhjal
tuleb kõigepealt seda vaadata, et hooldaja
laitmatute elukommetega isik oleks. Sama
seaduse § 313 nõuab, et kohus kõiki neid
hooldajaid ametist tagandama peab, kelle
valitsemisest hoolealusele ehk tema varan-
dusele mingit kahju võib karta. Edasi võib
kohus § 476 põhjal hooldajat tagandada,
kui viimase meelega (благонамеренность)
kahtlane paistab. Neist paragrahvidest on
näha, et kohtule hooldaja lahtilaskmiseks ja
ametist tagandamiseks väga laiad võimalu-
sed kätte on antud. Muidugi ei või hoole-
kande-kohtud hooldajaid ametist taganda-
des mitte talitada ainult oma subjektiivsete
arvamiste põhjal, vaid neil peavad selleks
ka objektiivsed andmed käepärast olema.
Niisuguseks andmeks oli Tallinna hoole-
kande-kohtul käesoleval korral hooldaja ka-
ristus Nuhtlussead. § 362. järele. Võltsi-
miste eest süüdimõistmine, olgugi ilma õi-
guste kitsendusega, on igatahes asjaolu, mis
hooldaja elukommete ja meelega peale
varju heidab ja kohtule põhjuseks võib olla,
hooldajat ametist tagandada (Riigikohtu tsi-
viilosakonna toimetuse nr. 6—1923. a.).

*Lapse kasvatusraha nõudmine möödaläinud
aja eest. —*

J. A. nõudis T. K. kui lapse isa käest
oma väljaspool abielu sündinud lapse kas-
vatamiseks 48.000 marka. Selle summa hulka
kuulus ka 12.000 marka nõude alustuse päe-
val juba möödaläinud aja eest. Tallinna-
Haapsalu rahukogu rahuldab nõudmise täies
summas. — Riigikohtule antud kassatsiooni-
kaebuses seletas kostja T. K. volinik, et
kasvatamiseraha (alimente) nõudmise alusta-
mise päeval juba möödnud aja eest välja
mõista ei võidud. Kohtute senises prakti-
kas olevat käidud põhimõtte järele, et ali-

mente ainult eeltuleva aja eest võib nõuda, mitte aga juba möödunud aja eest. Riigikohus leidis, et möödunud aja eest alimentide väljamõistmist senine kohtute praktika mitte ei eita, nagu kassaator arvab. Ka Wene ajal ei teinud kõrgem kassatsioonikohus, senat, selleks takistusi. Mõned üksikud vastupidised senati otsused selles suhtes ei omandanud enesele mõõduandvat mõju, sest et senat neid üldiseks juhtnööriks oma otsuste kogudes ei avaldanud. Ka endised Balti kohtud tundsid ja tunnistasid alimentide tagant järele nõudmist ja maksmist möödaläinud aja eest (Zwingmann VI. nr. 964). Balti Eraõiguse § 168, mille peale kostja volinik oma vaatepunkti põhjendab ei toeta kostja väidet. Selle paragrahvi järele on väljaspool abielu sündinud lapse ülevalpida mine esimeses joones (saksakeelses tekstis: zunächst) isa kohustus. See kohustus tekib juba lapse sündimisega ja mitte alles nõude tõstmisega isa vastu. Lapse isa ei vabane sellest kohustusest mitte, kuigi varanduslikult vaene ema last mõni aeg ilma isa abita ja nõudmist isa vastu alustamata on kasvatanud. Kohustusest vabanemine möödunud aja eest oleks isa rikastumine lapse ema kulul. (Riigikohtu tsiviilosak. toim. nr. 21—1923. a.).

Kinnituslõivu (krepstiposlini) eest vastutavad isikud ja maksmatajäänud lõivu sissenõudmise kord. —

Notariaalseaduse § 285¹. põhjal on notarid kohustatud kinnituslõivu võtma. Kui notar seda mitte teinud ei ole või lõivu vähemal määral on võtnud kui tarvis oli võtta, siis määrab lõivuseadustiku (уставъ о пошлинахъ 1914. a. väljaandes) § 271, et maksmata jäänud lõiv ühes viivitusprotsentidega kroonupalati korralduse järele maksjalt välja nõutakse. Maksja tähendab siin seda isikut, kes lepingu määruste järele ehk seaduse põhjal (B. E. S. § 3013) kinnituslõivu notarile ära pidi maksma, mitte aga esimeses joones notari ennast kui ametni-

nikku. Kui lõivukohustuslik maksja ülesleidmatuks jääb või jälle faktiliselt maksujõuetu on, alles siis langeb vastutus õigel ajal sissenõudmata jäänud lõivu eest notari kui ametniku peale. — Lõivu tasumise eest on seega vastutavad: esimeses joones lõivukohuslane ja alles teises joones kui maksukohuslast ei leita või kui ta maksa ei jõua, notar, kelle süü läbi maks aktivegemise ehk tõestamise ajal maksmata on jäänud. Rippumata varanduslikust vastutusest tuleb notaride kinnituslõivu võtmatajätmise eest, kui ametalaliste hooletuse ja lohakuse eest, vastutust kanda notariaalsead. §§ 59 ja 59¹ põhjal. Kõik ametiasutused, iseäranis Otsekoheste maksude peavalitsus ja krepstijaoskonna ülemad on kohustatud niisugustest notaride toimepandud üleastumistest aktide tegemise ja tõestamise alal teatama vastavatele rahukogudele notari vastutusele võtmiseks. — Maksmatajäänud lõivu sissenõudja oli nagu juba eelpool tähendatud, Wene ajal kroonupalat (казенная палата), mille kohuseid meil nüüd Otsekoheste maksude peavalitsus täidab. Nõudmine ise peab sündima administratiivses korras, sellekohase Otsekoheste maksude peavalitsuse määruse või otsuse põhjal, mille vastu maksja, kui ta sellega nõus ei ole, kaebust võib tõsta. (Riigikohtu tsiv. osakonna toim. nr. 76—1923. a.).

Elukorteri tungiv tarvidus kojamehel (1921. a. üürisead. § 17. p. d).

Tarvidust kojamehe ja seega ka tema elukorteri järele ei või kohtud sel põhjal eitada, et üürile andja (majaomanik) seni ise kojamehe kohuseid on täitnud ja neid ka tulevikus täitma peaks. Majaomanikul on täieline vabadus kojameest palgata, kui ta ise kojamehe kohuseid täita ei taha. Kojamehe palkamisest tuleb aga lahus hoida kojamehele elukorteri muretsemine, mida majaomanik enam oma vaba äranägemise järele ära otsustada ei saa, kui majas selle jaoks vaba korterit ei ole ja mõni üüriline

välja tõsta tuleb, et kojamehele eluruumi anda. Selleks otstarbeks võib majaomanik üüriseaduse § 17 p. d. põhjal üürivahekorra lõpetamist ja üürilise väljatõstmist nõuda, kui kojamehele elukorterit tungivalt tarvis on. Et majaomanikud vale ettekäände all, nagu oleks neil kojamehe jaoks korterit tarvis, üürilisi välja ei tõstaks ja pärastpoole nende asemele uusi üürilisi, mitte kojamehi ei mahutaks, selle eest kannavad nad sama Üüriseaduse §§ 25 ja 30 järele niihästi tsiviil- kui ka kriminaalvastutust ja väljatõstetud üürnik võib niisugusel puhul nende käest oma endist korterit tagasi nõuda. Tungivat tarvidust kojamehele elukorteri andmiseks tema hoole alla antavas majas hindab ja otsustab muidugi igal üksikul juhtumusel asja sisuliselt lahendav kohus, arvesse võttes kõiki asjaolusid, maja suurust, asukohta, korterite rohkust j. n. e. Kohus ei või aga nõudmist tagasi lükata sellepärast, et nõudja ilma kojameheta läbi on saanud. Niisugune põhistus jätab tekkinud tüliküsimuses otsekohese vastuse andmata ja rikub niihästi Ts Kp. S. § 129 kui ka 1921. a. üüriseaduse § 17 p. d otsekohest mõtet (Riigikohtu toimetuse nr. 58 — 1923. a.)

*Rendi või üüri objektist väljatõstmise nõuded
Balti Eraõiguse ja 1919. ning 1921. a.
üüriseaduste järele.*

Balti Eraõiguses (§§ 4116—4120) järele tuleb rendile või üürile andjal, kui ta rentniku või üürniku käest rendi või üüri objekti ära tahab võtta ja neid sealt välja tõsta, ühes sellega ka vastava rendi- või üürivahekorra lõpetamist nõuda. Ilma selle vahekorra lõpetamishõudeta võib Balti Eraõiguse järele ainult väljatõstmishõudega kostja vastu siis esineda, kui lepingu kestuse tähtpäev nõude kohtus alustamise päevaks mööda on läinud või leping enne juba kustunuks ja lõppenuks on tunnistatud. Poolte vahel edasikestva rendi- või üürilepingu juures ei saa väljatõstmise nõuet enne rahuldada, kui

nimetatud leping tühistatud ei ole. Kõige selgem on mõlemaid nõudeid ühekorraga ja üheskoos kostja vastu tõsta.

Kõik ülemal toodud põhimõtted on maksavad rendi- ja üürivahekordade suhtes, mis Balti Eraõiguses ette nähtud ja selle õiguse järele lahendamist peavad leidma. Üürivahekordade asjus aga, mis 1919. ja 1921. a. üüriseaduste järele lahendada tulevad, ei saa neid põhimõtteid enam tarvitada. Üüriseadused on eriseadused ja lähevad oma normide poolest Balti Eraõigusest tuntavalt lahku. Üüriseadused tarvitavad mõisteid „üürivahekorra lõpetamine“ läbisegi kui üheväärilisi. Kus nende terminoloogia järele tuleks tarvitada „üürivahekorra lõpetamine“, sääl esineb korraga „väljatõstmine“ (1919. a. üürisead. p. b. märkus; 1921. a. üürisead. § 17 p. b. märkus ja § 20). Selle järele tuleb arvata, et üüriseaduste põhjal üürilise vastu alustatud väljatõstmise nõue — vastandina Balti Eraõiguse normidele — eneses sisaldab ka üürivahekorra lõpetamise ehk tühjastunnistamise palve. Kohtud, kellel neid nõudeid tuleb lahendada, ei või neid ainult sellepärast veel mitte enneaegseks tunnistada või koguni lõpetada, et ühes väljatõste nõudega ka poolte vahel oleva üürivahekorra lõpetamist ei ole palutud (Riigikohtu tsiviilosakonna toimetused nr. 60 ja 62 — 1923. a.)

Kohtuotsused ja nende põhistamine.

Meie tsiviilkohtupidamise seaduste esimene raamat tunneb kohtuotsust kahel kujul (Ts. kp. s. §§ 141 ja 142): esiteks otsust, mis ainult kohtu käsu või määruse eneses sisaldab ja mida harilikult hüütakse resolutsiooniks ning teiseks — otsust tema lõpulikul kujul. Viimane peab eneses sisaldama andmeid ja kaalutlusi (обстоятельства и соображения), millele resolutsioon on rajatud (Ts. kp. s. § 142 p. 4). — Andmed ja kaalutlused moodustavad enesest seega loogilise tee, mille kaudu kohus resolutsiooni juurde välja

jõuab. Andmete ja kaalutluste ettetoamine on otsuse põhistamine, motiveerimine. Põhistamine on puudulik, kui kohus ainult oma veendumust tõsitab, et nõue tõendatud on või jälle tõendamatuks on jäänud, ilma et ta neid kaalutlusi näitaks ja oma otsuses väljendaks, mis teda sellele veendumusele, äratundmisele viisid. Veel vähem tohib see väljendamine puududa, kui ülem kohus alama kohtu otsuse tühistab. Tühistades alama kohtu otsuse, peab kõrgem kohus ära näitama alama kohtu otsuse põhjuste ekslikkuse, ehk vähemalt nende asemele panema omad kaalutlused ja mitte ainult lõppkokkuvõtte otsuses väljendamata jäänud kaalutlusist.

(Riigikohtu tsiviilosakonna toimetus nr. 53 — 1923 a.)

Kas õpiasutus võib ka juriidiline isik olla?

Vastus jaatav.

Juriidiline isik on seadusest õigusvõimusega varustatud mõeldav olevus (ein mit fingierter Rechtsfähigkeit bedachtes Abstractum; Erdmann, 1 lhk. 108). Juriidiline isik on õigustkandja, mitte loomulik isik (Meier, Vene Tsiv. Õigus § 14). Ta on mõeldav isik, kes õigusi kannab ja keda moodustab kas loomulikkude isikute kogu (universitas personarum) ehk siht-varandus (universitas bonorum — v. Puchta, Pandekten §§ 25, 26). Säärane juriidiline isik on midagi muud kui nende füüsiliste isikute kogu ehk summa, kellest ta koos seisab (vt. Windscheid, Lehrbuch des Pandektenrechts, I § 57).

Balti Eraseadus seisab juriidiliste isikute küsimuses üldistes Rooma õigusest väljakasvanud alustel, tunnustab nende õigusvõimsust õiguslike tehingute toimimiseks (Balti Erasead. § 2903), eriti ka omandusõiguste varamiseks (seals. § 713), kusjuures nad oma tahet avaldavad, s. o. avaldama peavad oma seaduslike elundide (organite ja esindajate (predstaviteli) kaudu (võrdl. Balti Erasead. § 2918 ja Ts. Kp. S. § 1804). Balti Erasead. § 2351 määrab, et uued jäävad asutused, mis pärandajate poolt rajatakse (legaadid, fideikommissid) peavad ülemuse poolt kinnitatama ja saavad sellega isiku õigused. Sama, mis pärandusteasutuste kohta maksev on, peab küll ka, Balti Erasead. sissejuh. § XXI põhjal analoogiliselt teiste asutuste kohta maksvaks loetama, ehk olgu siis et miski üldine õigumäärus neid muil eeldustel õiguslikuks isikuks tunnistab (võrdl. ka Puchta, Pandektid § 28).

Et õpiasutus tunnistada juriidiliseks isikuks, peaks seaduse põhjal teda tunnistada võima õigusvõimusega varustatud üksikutest füüsilistest isikutest ärarippumatuks õigustkandvaks olevuseks. B. E. S. § 713 tunnustab juriidilisteks isikuteks muu seas ka õpiasutused. Kuid arusaadavalt mitte iga õpiasutus ei ole juriidiline isik, — õpiasutus võib üksiku ehk mitme füüsilise isiku ehk juriidilise isiku ettevõtte olla ja neist ärarippuda, vaid ainult õpiasutus, mis seaduslikult omaette iseseisvalt olema ja ennast avaldama on rajatud ja vastava riikliku võimu poolt kinnitust ehk tunnustust on leidnud, võib juriidiliseks isikuks loetud saada.

(R. Tsiv. t. nr. 327 — 1922 a.)

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.**

Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

Toimetuse ja talituse aadress:
Tartu, Aia tän. nr. 39.

Tellimise hind: **400** mk. aast. (8 nummert).
Üksik number **50** mk.